

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Bakalářská práce

**Hospodářský vývoj v zemích bývalého Sovětského svazu
– Ukrajina**

Vadym Polovytsia

© 2022 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Vadym Polovytsia

Ekonomika a management
Provoz a ekonomika

Název práce

Hospodářský vývoj v zemích bývalého Sovětského svazu – Ukrajina

Název anglicky

Economic development in the countries of the former Soviet Union – Ukraine

Cíle práce

Hlavním cílem práce je analyzovat hospodářský vývoj na Ukrajině ve vybraném časovém období. Dílčím cílem práce je identifikovat hlavní faktory ovlivňující hospodářský vývoj Ukrajiny.

Metodika

Bakalářská práce bude rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické. Teoretická část práce bude zpracována formou literární rešerše s využitím studia odborné literatury; čerpány budou rovněž aktuální informace z odborných časopisů a internetových zdrojů. V praktické části práce bude provedena analýza základních makroekonomických ukazatelů reflektujících hospodářský vývoj vybrané země. Pro analýzu shromážděných údajů bude využita statistická analýza dat získaných ze statistického úřadu vybrané země. V práci bude použita zejména metoda deskripce a komparativní analýzy.

Doporučený rozsah práce

30 – 40 stran

Klíčová slova

Ukrajina, hospodářský vývoj, ekonomický rozvoj, hrubý domácí produkt, inflace, nezaměstnanost, státní rozpočet, platební bilance.

Doporučené zdroje informací

- ČERNOHORSKÝ, J. Finance – od teorie k realitě. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Grada, 2020. ISBN 978-80-271-2215-8.
- MANKYU, N. G. MARK, T. P. Economics 2nd edition. Petrohrad: Vydavatelství a nakladatelství Piter, 2013. ISBN 978-5-496-00138-0.
- SOUKUP, J. POŠTA, V. PAVELKA, T. NESET, P. Makroekonomie. London: Vydavatelství a nakladatelství Management Press, 2018. ISBN 978-80-7261-537-7.
- TKACHUK, I. Derzhavni Financi. Ivano-Frankivsk: Vydavatelství a nakladatelství Zakarpatská Národní univerzita Vasilije Stefanika, 2015. ISBN 978-966-640-403-2.
- ZADOYA, A. A. PETRUNYA, Y. E. Osnovy ekonomiceskoj teorii. Moskva: Vydavatelství a nakladatelství Rybari, 2000. ISBN 5-93763-001-7.
-

Předběžný termín obhajoby

2021/22 LS – PEF

Vedoucí práce

Mgr. Elizbar Rodonaia, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomických teorií

Elektronicky schváleno dne 30. 12. 2021

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 8. 2. 2022

doc. Ing. Tomáš Šubrt, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 28. 03. 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Hospodářský vývoj v zemích bývalého Sovětského svazu – Ukrajina" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31.03.2022

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval panu Mgr. Elizbaru Rodnaia, Ph.D., za odbornou pomoc a cenné rady při zpracování diplomové práce.

Hospodářský vývoj v zemích bývalého Sovětského svazu – Ukrajina

Abstrakt

Cílem bakalářské práce je posoudit ekonomický vývoj Ukrajiny v období od 2004 do současnosti. Částečným cílem diplomové práce je shrnutí řešení problémů, které ohrožují ukrajinskou ekonomiku dnes a analýza toho, na čem závisí ekonomika Ukrajiny a jaké makroekonomické faktory ji ovlivňují. Diplomová práce je rozdělena na dvě části: teoretickou a praktickou. Teoretická část připravena ve formě literární rešerše s použitím studiu odborné literatury českých i zahraničních autorů. Analytická část se zabývá analýzou jednotlivých makroekonomických ukazatelů a hledáním řešení pro zlepšení ekonomické situace na Ukrajině. Aktuální údaje jsou převzaty z informací statistického úřadu Ukrajiny a dalších oficiálních zdrojů. V práci se používají především metody popisu a analýzy.

Klíčová slova: Ukrajina, hospodářský vývoj, ekonomický rozvoj, hrubý domácí produkt, inflace, nezaměstnanost, státní rozpočet, platební bilance.

Economic development in the countries of the former Soviet Union – Ukraine

Abstract

The aim of the bachelor thesis is to assess the economic development of Ukraine in the period from 2004 to the present. The partial goal of the thesis is a summary of the solution of the problems that threaten the Ukrainian economy today and an analysis of what the economy of Ukraine depends on and what macroeconomic factors affect it. The thesis is divided into two parts: theoretical and practical. The theoretical part is prepared in the form of a literary search using the study of specialized literature of Czech and foreign authors. The analytical part deals with the analysis of individual macroeconomic indicators and the search for solutions to improve the economic situation in Ukraine. Current data are taken from the information of the statistical office of Ukraine and other official sources. In the work, mainly methods of description and analysis are used.

Keywords: Ukraine, economic development, economic development, gross domestic product, inflation, unemployment, state budget, balance of payments.

Obsah

1 Úvod.....	10
2 Cíl práce a metodika	12
2.1 Cíl práce	12
2.2 Metodika	12
3 Teoretická východiska	13
3.1 Hrubý domácí produkt (HDP).....	13
3.2 Inflace.....	16
3.3 Trh práce	22
3.4 Nezaměstnanost.....	29
3.5 Platební bilance	31
3.6 Veřejné finance	32
4 Vlastní práce	38
4.1 Ukrajina – základní informace	39
4.2 Hrubý domácí produkt Ukrajiny (výdajová metoda)	39
4.3 Export a import zboží a služeb Ukrajiny.....	47
4.4 Inflace.....	51
4.5 Míra nezaměstnanosti.....	56
5 Výsledky a diskuse	60
6 Závěr.....	62
7 Seznam použitých zdrojů	64
8 Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk	66
8.1 Seznam obrázků	66
8.2 Seznam grafů.....	66
8.3 Seznam použitých zkratk.....	66

1 Úvod

Současnost a budoucnost ekonomického rozvoje každé země je neoddělitelně spojena s její účastí v Mezinárodním ekonomickém systému. To je způsobeno tím, že pro současnou fázi vývoje světového hospodářství je příznačné prohlubování integrace členských států, sjednocení jejich ekonomických potenciálů a vytvoření jednotného systému mezinárodní dělby práce.

Hospodářský růst je důležitou charakteristikou každé země - to odráží různé procesy vývoje výrobních sil, poptávky a nabídky, vědecké a technické složka národního hospodářství a mnohé další ekonomické parametry.

Vzhledem k neustále se měnícímu prostředí je vždy nedostatek komplexních studií o vývoji ekonomiky s přihlédnutím k aktuálním faktorům a událostem.

V současné době nestabilní situace na Ukrajině a osobní zájem v této věci je důvodem pro výběr tématu práce.

Ukrajina tím, že se v roce 1991 status samostatného politického subjektu mezinárodních vztahů, v konkrétních podmínkách rozvoje své vlastní ekonomiky a nového politického řádu byl nucen hledat své místo ve světovém ekonomickém systému. Ukrajina aktivně vstupuje do globálního ekonomického systému. Nejvíce společnými kritérii pro hodnocení účasti národních výrobních sil v globálních ekonomických procesech je jejich role v mezinárodním obchodu zbožím a službami a v investiční činnosti. Současně je třeba poznamenat, že dostupné výrobní síly Ukrajiny jí poskytují aktivní účast v mezinárodních ekonomických vztazích.

Ukrajinská ekonomika je ve stavu deprese. V současné době chybí jako taktické (přiblížení kurzu hřivny k rovnováze úrovni), tak i strategické (vytvoření normálního podnikatelského prostředí a atraktivního investičního klimatu) předpoklady pro její překonání. Navíc nadhodnocený kurz hřivny může vést k ostré krizi podle scénáře. Zároveň se ekonomika ocitne na pokraji kolapsu. Proto je pro Ukrajinu velmi důležité včas najít správné cesty a metody řešení.

Dodnes zůstává otázka směru aktuální a priority vnějších vztahů Ukrajiny. Tato otázka mě také osobně zajímá, kdo je mimo jiné určil výběr tématu této práce.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem bakalářské práce je posouzení ekonomického vývoje Ukrajiny v období od roku 2004 do současnosti.

V práci je zhodnocen vliv různých faktorů na hospodářský rozvoj Ukrajiny a identifikace hlavních problémů, které poškozují ukrajinskou ekonomiku.

2.2 Metodika

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí: teoretické a praktické. Teoretická část díla je vyrobena ve formátu literárního vyhledávání pomocí studia odborné literatury českého jazyka a zahraničních autorů. Tato část práce vysvětluje pojem hospodářského rozvoje, popis jednotlivých faktorů, které ovlivňují ekonomiku zemí. Také zde jsou popsány vybrané makroekonomické ukazatele, které slouží k analýze ekonomického vývoje ve vybrané zemi.

Praktická část je určena k analýze ekonomického vývoje Ukrajiny v časovém období 2004-2021. Aktuální údaje potřebné k analýze vybraných ukazatelů jsou sestaveny převážně z následujících zdrojů: Národní banka Ukrajiny, Ministerstvo financí Ukrajiny (MinFin), statistický úřad Ukrajiny (UkrStat).

Práce zdůraznila hlavní krizové období ve vybraných makroekonomických ukazatelích, které byly použity k analýze. Byly zjištěny hlavní příčiny a důsledky krize (pomocí metody zobecnění výsledků vlastní analýzy statistických údajů).

Na základě výsledků praktické části práce hledá řešení pro zlepšení ekonomické situace na Ukrajině.

3 Teoretická východiska

3.1 Hrubý domácí produkt (HDP)

Hrubý domácí produkt (HDP, GDP – z anglického Gross Domestic Product) – jedná se o součet konečných výrobků a služeb, realizovaných v tuzemsku za rok, s použitím jak tuzemských, tak i zahraničních výrobních faktorů všech podniků, sídlících na území této země. (Kuntzman., 2015, st. 22)

Ke konečnému zboží a službám patří:

- 1) spotřební zboží, tj. zboží, které slouží k uspokojení osobních potřeb lidí. Použité zboží, i když se prodává ve specializovaných prodejnách, se nepočítá při výpočtu HDP tohoto roku, protože již byly zohledněny v roce vydání;
- 2) osobní spotřebitelské služby, tj. služby, které lidé potřebují, uspokojují jejich osobní potřeby a zajišťují jejich životní aktivitu. Při výpočtu HDP se nepočítá se zbožím a službami vyrobenými "stínovou ekonomikou" ani se zbožím a službami vyráběnými v domácnosti pro vlastní potřebu, například opravy bytů a aut jejich majiteli, nebo výrobky z domácnosti;
- 3) všechny nově postavené budovy a stavby, a nově vyrobené stroje a zařízení, protože poskytují prostředky a zbraně z práce, a domy uspokojit osobní potřeby lidí v oblasti bydlení.

HDP lze vypočítat třemi způsoby: produkční metodou, výdajovou metodou a důchodovou metodou.

Výdajová metoda výpočtu HDP:

Jedním ze způsobů, jak určit úroveň HDP, je kvantifikovat výdaje jednotlivých odvětví na nákup konečného produktu a služeb. Pomocí této metody jsou agregovány spotřebitelské a investiční výdaje, což umožní určit celkové domácí výdaje v běžných (tržních) cenách. Všechny náklady na meziprodukty se nepočítají, protože se vypočítávají pouze náklady na konečné nákupy. (Abel, Bernanke, 2010, st. 62)

Hrubý domácí produkt je tak představován sumou následujících položek:

- výdaje domácností na spotřebu (C)
- soukromé hrubé domácí investice (I)
- výdaje státu na nákup výrobků a služeb (G)
- čistý export, resp. export mínus import (NX)

HDP = Výdaje na konečnou spotřebu + Tvorba hrubého kapitálu + Vývoz výrobků a služeb - Dovoz výrobků a služeb. (1)

Důchodová metoda výpočtu HDP:

Důchodovou metodou se HDP počítá jako součet národního důchodu (ND), který je představován součtem příjmů (důchodů) domácností, amortizace (a) a nepřímých daní (n). V rámci ND se do výpočtů zahrnují následující důchody: (Abel, Bernanke, 2010, st. 65)

- odměny za práci (před zdaněním) – hrubé mzdy (w)
- renty – důchody vlastníků půdy, nemovitostí atd. (r)
- hrubé zisky korporací (před zdaněním) (z)
- čisté úroky – rozdíl mezi inkasovanými a placenými (i)
- důchody ze samozaměstnání – příjmy vlastníků firem apod. (y)

HDP = Náhrady zaměstnancům + Daně z výroby a z dovozu + Čistý provozní přebytek + Čistý smíšený důchod + Spotřeba fixního kapitálu. (2)

Produkční metoda výpočtu HDP:

Produkční metodou se HDP počítá jako součet hrubé přidané hodnoty jednotlivých institucionálních sektorů nebo odvětví a čistých daní na produkty (které nejsou rozvrženy do sektorů a odvětví). (Matveeva, 2007, st. 65)

HDP = Produkce – Mezišpotřeba + Daně produktů – Dotace na produkty. (3)

HDP na obyvatele

Ukazatel HDP na obyvatele určuje úroveň ekonomického rozvoje země a životní úroveň obyvatelstva.

Parita kupní síly (PPP) – vztah mezi dvěma nebo více peněžními jednotkami, měnami různých zemí, verze na jejich kupní sílu ve vztahu k určitému nárůstu zboží a služeb. (Kuntzman, 2015, st. 25)

Parita kupní síly může být soukromá, stanovená podle určité skupiny zboží a sdílená, instalovaná v celém veřejném produktu.

Existují dva typy ukazatelů HDP: (Matveeva, 2007, st. 71)

- Nominální HDP - je objem výroby vyjádřený v cenách existujících v době jeho získání.
- Reálný HDP je očištěný o inflaci nebo deflaci objemu produkce zboží a služeb za rok.

Nominální HDP tak odráží celkovou hodnotu vyrobeného zboží a služeb v běžných cenách a reálný HDP ve stálých cenách základního období. Vzhledem k tomu, že hodnota reálného HDP není ovlivněna cenovými výkyvy, může být použita k měření růstu výroby. Reálný HDP se proto používá jako ukazatel výroby zboží a služeb v ekonomice. (Matveeva, 2007, st. 71)

HDP potřebuje pochopit, zda ekonomika státu funguje dobře: pokud roste hrubý domácí produkt-země se vyvíjí. Kromě toho HDP pomáhá odhadnout, jak různé makroekonomické ukazatele ovlivňují trh. Například inflace-na výdaje obyvatelstva a vývoz-na směnný kurz. (Mankiw, Taylor, 2013, st. 417)

Přepočítáním HDP různých zemí do jedné měny podle směnného kurzu můžete porovnat ekonomiky různých států. Často se HDP porovnává podle parity kupní síly-je to poměr dvou měn na základě cen stejného zboží ve dvou zemích. (Mankiw, Taylor, 2013, st. 418)

Někteří ekonomové se domnívají, že s pomocí HDP je velmi obtížné odhadnout blaho lidí a že existují jiné, vhodnější ukazatele. Například v zemích, kde je velká příjmová nerovnost, bohatne jen malá část občanů. Na život ostatních růst výroby nemá žádný vliv: HDP na obyvatele roste a průměrní občané žijí špatně. (Mankiw, Taylor, 2013, st. 417)

Kromě HDP na obyvatele a HND spolu s hrubým domácím produktem často počítají i s několika dalšími ekonomickými ukazateli:

Čistý národní produkt - je HNP po odečtení odpisů. (Kuntzman, 2015, st. 23)

Deflátor HDP - je cenový index, který ukazuje, kolikrát je cenová hladina všech výrobků a služeb vyrobených v běžném roce vyšší než cenová hladina roku, s níž se srovnává ukazatel. Při výpočtu deflátoru se berou v úvahu pouze výrobky, které se vyrábějí v zemi, takže se ukazuje vnitřní inflace. (Mankiw, Taylor, 2013, st. 424)

$$\text{Deflátor HDP} = (\text{nominální HDP} / \text{reálný HDP}) \times 100. \quad (4)$$

Vzhledem k tomu, že nominální a reálný HDP v základním roce musí být stejný, deflátor HDP pro základní rok je 100. Deflátor HDP pro následující roky měří změnu nominálního HDP ve srovnání se základním rokem, který nemůže být spojen se změnou reálného HDP. (Mankiw, Taylor, 2013, st. 424)

3.2 Inflace

Inflace je dlouhodobým a nepřetržitým nárůstem celkové cenové hladiny. Opačným směrem než inflace je deflace-ustálený trend snižování celkové cenové hladiny. (Kuntzman, 2015, st. 51)

V praxi se rozlišují následující příčiny inflace: (Zadoya, Petrunya, 2000, st. 298)

- Nadměrné rozšiřování peněžní zásoby prostřednictvím hromadného půjčování.
- Snížení reálného objemu národní produkce, které při více či méně stabilní úrovni peněžní zásoby vede k růstu cen.

- Monopol velkých společností na stanovení ceny a stanovení vlastních výrobních nákladů.
- Pokles kurzu národní měny (zejména při velkém množství dovozu do země).

V závislosti na tempu (rychlosti proudění) inflace se rozlišují následující typy inflace:

- mírná inflace (méně než 10 %) - taková inflace je považována za nejlepší, protože inflace je způsobena aktualizací sortimentu a umožňuje úpravu cen prostřednictvím změn podmínek nabídky a poptávky. Tato inflace je řízená, proto může být regulována.

(Kuntzman, 2015, st. 52)

- pádivá inflace (více 10 %) - obyvatelstvo začíná aktivně investovat své úspory do hmotných hodnot. Taková inflace je těžko zvládnutelná. V zemi se často provádějí měnové reformy. Tyto změny svědčí o přítomnosti ekonomické krize. (Kuntzman, 2015, st. 52)

- hyperinflace (více 100 %) - rozpadají se ekonomické vztahy mezi podniky. Taková inflace je nezvladatelná a vyžaduje přijetí mimořádných opatření ze strany státu. V důsledku hyperinflace výroba se zastaví, prodej zboží, výrobků, prací a služeb klesá, roste nezaměstnanost, působící podniky se zavírají, dochází k úpadku společnosti. (Kuntzman, 2015, st. 52)

Inflace může mít pozitivní i negativní dopad na socioekonomické procesy.

Důsledky inflace

V praxi se rozlišují následující příčiny inflace:

Pozitivní důsledky inflace zahrnují následující body: (Zadoya, Petrunya, 2000, st. 307)

1. Inflace má stimulační vliv na obrat zboží, takže očekávání růstu cen v budoucnu povzbuzuje spotřebitele, aby dnes nakupovali zboží.

2. V prostředí inflačního vývoje ekonomiky se rozpadají slabé podniky. V národním hospodářství tak zůstanou fungovat jen ty nejsilnější a nejučinnější podniky.

3. V ekonomice na částečný úvazek mírná inflace, která mírně snižuje reálné příjmy obyvatelstva, způsobuje, že je více a lépe pracuje.

4. S inflací vyhrávají dlužníci, kupující, dovozci, pracovníci v reálném sektoru.

Negativní důsledky inflace zahrnují následující body: (Zadoya, Petrunya, 2000, st. 306)

1. Všechny peněžní zásoby (vklady, úvěry, zůstatky na účtech atd.) jsou znehodnoceny. Takže z neočekávané inflace ztrácejí příjem držitelé úspor na běžném účtu.

2. Znehodnocují se cenné papíry.

3. Klesá ekonomická prosperita těch, kteří ukládají peněžní úspory v bankách, pokud je běžný bankovní úrok nižší než míra inflace.

4. Růst cen je doprovázen poklesem měnového kurzu národní měnové jednotky.

5. Všechny hlavní ekonomické ukazatele, jako je HDP, ziskovost, procento atd., jsou zkresleny

Měření inflace

V praxi je význam měření inflace nezbytnou podmínkou pro kvalitní realizaci měnové politiky. V praxi se míra inflace měří pomocí následujících indexů: (Černohorský, 2020, st. 184)

- deflátor hrubého domácího produktu (HDP);
- index spotřebitelských cen;
- index cen výrobců.

Deflátor HDP se vypočítá podle vzorce:

$$\text{deflátor HDP} = \frac{\text{nominální HDP}}{\text{reálný HDP}} \quad (5)$$

Nominální HDP je produkt vyjádřený v běžných cenách (aktuální ceny HDP) a skutečný HDP je produkt vyjádřený v konstantních cenách (nebo v minulých nebo budoucích cenách).

Takže v poměru těchto dvou veličin je možné získat změnu cenové hladiny mezi těmito obdobími, která může být také vyjádřena jako: (Černohorský, 2020, st. 184)

$$\text{deflátor HDP} = \frac{\sum P_1 Y_1}{\sum P_0 Y_1} \quad (6)$$

kde:

P_1 ... cenová hladina v čase $t = 1$;

P_0 ... cenová hladina v čase $t = 0$;

Y_1 ... produkt v čase $t = 1$.

Výhoda deflátoru je v tom že složitost tohoto ukazatele, protože měří ceny na všechny produkty, spotřebováno v ekonomice, a v přesně stejné struktuře, v jaké byly spotřebovány v běžném roce.

Index spotřebitelských cen (CPI – Consumer price index) se vypočítá podle vzorce:

$$\text{CPI} = \frac{\sum P_1 Y_0}{\sum P_0 Y_0} \quad (7)$$

Index spotřebitelských cen (CPI) je ukazatel, kterým se počítají změny v cenách za uvedené zboží a služby (spotřebitelský koš) za určité období. Používá se jako jeden z hlavních způsobů výpočtu míry inflace. Ekonomické parametry, jako je objem peněžní zásoby a směnné kurzy, jsou ovlivněny cenovým indexem. Někdy se také nazývá inflační index (inflation index) nebo spotřebitelský index. (Černohorský, 2020, st. 185)

Výhodou indexu spotřebitelských cen je rychlost jeho výpočtu a jeho zveřejnění každý měsíc.

Nevýhoda spočívá v tom, že se počítá s použitím jakési "průměrné" domácnosti, čímž se struktura spotřeby každé domácnosti (tzv. individuální úroveň inflace) se liší pro každé domácnosti.

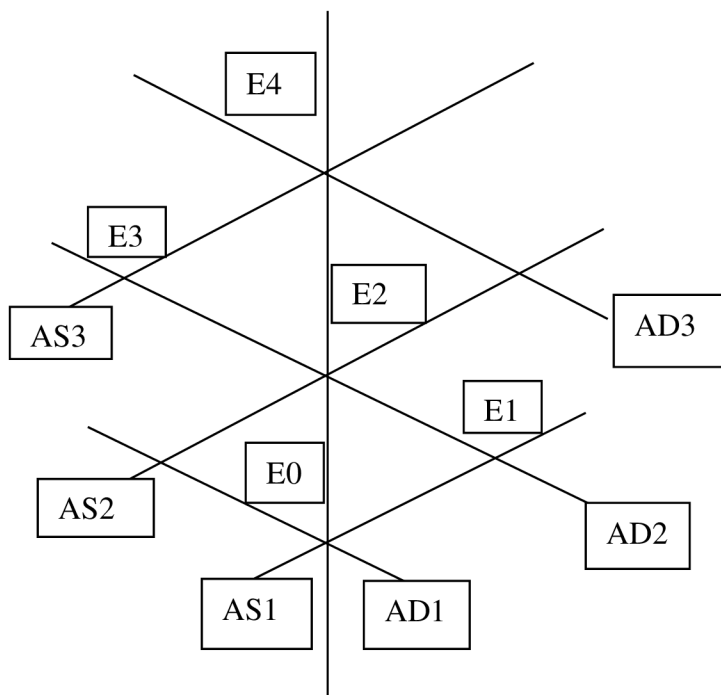
Index cen výrobců (producer Price index, PPI) je měřítkem průměrné úrovně změny cen surovin, materiálů a komodit střední spotřeby ve vztahu k základnímu období. Používá se k přepočtu na srovnatelné ceny maximálně detailních složek HNP. Odráží změny cen zboží a služeb hrazených výrobcí a odráží, jak dopadá změna cen základních surovin na výrobce. (Černohorský, 2020, st. 187)

Růst indexu cen výrobců může být předzvěstí vyšší míry spotřebitelské inflace, protože organizace se budou snažit posunout zvýšené náklady na spotřebitele. Změny PPI jsou tedy časným inflačním ukazatelem. Kromě toho, index cen výrobců odráží to, jak se změnila kupní síla národní měny, a také ukazuje, jak zvýšení cen surovin a materiálů se odráží v různých fázích výroby.

Inflační spirála

Kombinace inflace poptávky, inflace nákladů a inflačních očekávání tvoří inflační spirálu. Jak se spirála inflace otáčí je znázorněno na obrázku níže. (Zadoya, Petrunya, 2000, st. 302-303)

Obrázek 1 – Inflační spirála

Zdroj: vlastní zpracování dle Zadoya, Petrunya, (2000 st. 302)

Předpokládejme, že ekonomika je v rovnovážném stavu v bodě E0 v podmínkách plné zaměstnanosti obyvatel (y^* - potenciální HDP). Pokud stimulujete ekonomiku ze strany státu, způsobí to posun křivky agregátní poptávky doprava a bude v pozici AD2, čímž se vytvoří rovnováha v bodě E1. Zvyšování cen a poptávková inflace vytvářejí půdu pro inflační očekávání, podle kterých budou zaměstnanci požadovat zvýšení mezd. To by způsobilo zvýšení průměrných výrobních nákladů. Lze tedy říci, že křivka AS se posune nahoru a nová rovnováha se v tomto případě nastaví na bod E2. Tento proces může trvat dostatečně dlouho, pokud se zvýší inflace. (Zadoya, Petrunya, 2000, st. 302-303)

V ekonomice Ukrajiny existují některá odvětví, kde ceny není vždy poskytnutí pokrytí všech nákladů spojených s výrobou některých výrobků. V takových případech je část nákladů hrazena ze státního rozpočtu. Pokud zaměstnanci a odbory těchto odvětví působí s požadavkem na zvýšení mzdy a ceny výrobků přetrvává nebo se zvyšuje méně, než se zvedne plat, pak to znamená zvýšení rozpočtových výdajů. Je-li ve státním rozpočtu nedostatek finančních prostředků, může stát financovat zvýšení platů peněžním výnosem, a tím otevřít svůj inflační zdroj.

3.3 Trh práce

Trh práce je hlavním způsobem, jakým se provádí interakce prodejců a kupujících pracovních sil. Práce je účelná, vědomá činnost člověka zaměřená na uspokojení potřeb jednotlivce a společnosti. V procesu této činnosti osoby, za pomoci nástrojů byla zvládnutí, upravuje a nastavuje ke svým cílům předměty přírody, využívá mechanické, fyzikální a chemické vlastnosti předmětů a jevů přírody a nutí jejich vzájemný vliv na sebe navzájem dosáhnout předem zamýšleného cíle. Jako ekonomická kategorie práce představuje jeden z výrobních faktorů. Trh práce je důležitou a víceúrovňovou ekonomickou sférou v životě společnosti. (Zadoya, Petrunya, 2000, st. 278)

V makroekonomii je trh práce přední složkou klasický koncept zaměstnání, který je založen na následující zásady: (Zadoya, Petrunya, 2000, st. 280-281)

- princip dokonalé konkurence na trhu práce,
- princip zaměnitelnosti výrobních faktorů,
- princip mzdové nominality,
- princip racionálního chování ekonomických subjektů,
- orientace subjektu na reálnou mzdu.

Dospělá populace země, která zahrnuje ekonomicky aktivní a ekonomicky neaktivní obyvatelstvo. Lze zapsat ve tvaru: (Zadoya, Petrunya, 2000, st. 283)

$$\text{Nabídka práce} = \text{Obsazené obyvatelstvo} + \text{Nezaměstnaní} \quad (8)$$

Obsazené obyvatelstvo (EMP): (Zadoya, Petrunya, 2000 st. 283)

- zaneprázdňené - osoby ve věku 15-70 let, které jsou zaneprázdňeny ekonomická činnost, která přináší příjmy,

- obsazené (podle ukrajinských statistik) - osoby, které odpracovaly po dobu jednoho týdne alespoň jednu hodinu (v osobním selském hospodářství – ne méně než 30 hodin) bez ohledu na to, zda to byla trvalá, Dočasná, sezónní, náhodná nebo jiná práce.

Nezaměstnaní (U) podle definice ilo: (Zadoya, Petrunya, 2000, st. 283)

Osoby ve věku 15-70 let jsou registrovány a nejsou registrované ve státní službě zaměstnanosti, že současně splňují tři podmínky:

- 1) neměli práci (lukrativní zaměstnání);
- 2) v posledních čtyřech týdny hledali práci nebo se snažili zorganizovat vlastní podnikání;
- 3) do dvou týdnů byli připraveni nastoupit práce, tedy začít pracovat za poplatek jako najatý pracovník nebo ve vlastním podniku.

Ekonomicky neaktivní (pasivní) populace, nebo osoby mimo pracovní sílu jsou osoby ve věku 15-70 let, které nemohou být klasifikovány jako "zaneprázdňené" nebo «nezaměstnaný»: (Zadoya, Petrunya, 2000, st. 283)

- 1) studenti a studenti,
- 2) důchodci;
- 3) osoby zaměstnané v domácnosti, výchově dětí a péči o nemocné;
- 4) osoby, které zoufale hledají práci;
- 5) ostatní osoby, které neměly potřebu zaměstnání,
- 6) uchazeči o zaměstnání, ale nejsou připraveni k ní brzy přistoupit.

Nabídka práce

Nabídka pracovní síly je množství práce, která je nabízena k realizaci za určitých sazeb mýtného. Stejně jako u všech komodit se velikost nabídky zvyšuje, protože cena - mzda se zvyšuje a snižuje - s poklesem. Například rozvoj podnikatelských struktur na Ukrajině, v první polovině 90-tých let se zvýšila potřeba účetních, marketérech, specialisty v oblasti financí, investic a bankovníctví, jejich plat viditelně předstihovala úroveň mezd zaměstnanců jiných oborů. (Abel, Bernanke, 2010, st. 115)

Nabídka pracovní síly je volná: lidé si dobrovolně vybírají mezi zaměstnaností a neobsazeností, určují povolání, druh činnosti, rozhodují o změně zaměstnání. Ale zároveň je tato svoboda restriktivní, je to volba v rámci určitého "koridoru svobody".

Faktory, které omezují svobodu volby, nebo jinými slovy, nastavují tento "koridor svobody" jsou: (Abel, Bernanke, 2010, st. 115)

- a) dostupná úroveň vzdělání, odborná specializace
- b) fyziologické schopnosti člověka
- c) sociální podmínky
- d) nedostatek zkušeností

Obecně platí, že hlavní faktory, které určují chování pracovníků na trhu práce, lze nazvat následující: výše mzdy, podmínka práce, vzdálenost práce od bydliště, prestiž práce, atd.

Klasický model trhu práce

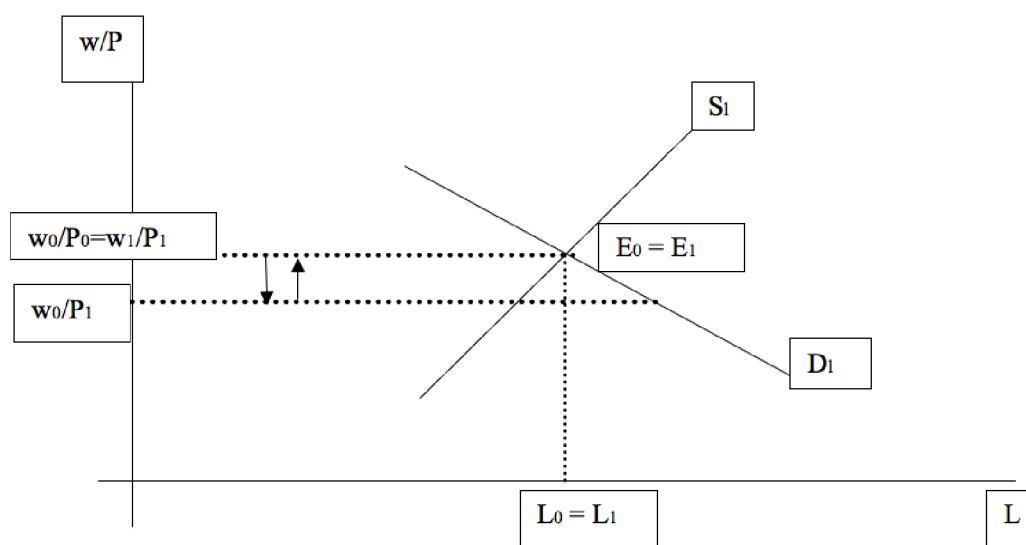
Klasický model trhu práce - to je ekonomická teorie, tvrdí, že plná zaměstnanost je normou tržní ekonomiky, a nejlepší hospodářskou politikou - politika nevměšování státu. Klasický model vychází z principu samoregulace trhu práce. (Soukup a kol., 2018, st. 239)

Klasická teorie zaměstnanosti přichází k závěru, že ekonomika vykazuje tendenci k plnému využívání svých zdrojů a nese výstupu, odpovídající plné zaměstnanosti; tento závěr je založen na zákoně Savy (samotný proces výroby zboží představuje příjem přesně rovná ceně vyrobeného zboží) a na předpokladu, že cena a plat pružný.

Trh práce se vyznačuje dokonalou konkurencí, proveditelný prostřednictvím mechanismu flexibilních tržních cen, když ani jednotliví zaměstnavatelé, ani jednotliví pracovníci mohou mít vliv na situaci na trhu obecně; rovnovážné sazby mzdy není závislá na chování jednotlivých firem nebo skupin zaměstnanců, ale jsou definovány společnou podmínkou, tj. celkovou interakcí všech účastníků tržního procesu. (Soukup a kol., 2018, st. 240)

Klasický model trhu práce má následující podobu:

Obrázek 2 – Klasický model trhu práce

Zdroj: vlastní zpracování dle Soukup, Pošta, Pavelka, Neset (2018 st. 247)

Poptávka po pracovní síle je definován potřebami zaměstnavatelů v přijímání určitého počtu pracovníků potřebnou kvalifikaci pro výrobu zboží a služeb s ohledem na agregátní poptávky. Nabídka pracovních sil je definována potřebami lidí v produktivním věku v normální reprodukci jejich vlastních schopností a udržování dostatečné úrovně sociální péče s ohledem na celkové ekonomické nabídky. Jak poptávka, tak nabídka je tvořen pod vlivem různých faktorů: běžné úrovně cen, nákladů, mezd, produktivity, počtu obyvatel, kvalifikační - profesní složení zaměstnanců, fiskální, daňové, legislativní systém, činnost odborů, kulturních, náboženských a jiných organizací. (Zadoya, Petrunya, 2000, st. 280)

V bodě přechodu D a S je stanovena rovnovážná cena práce (plat, w_0) a určitá míra zaměstnanosti (E_0). Při této úrovni mezd v ekonomice je pozorována plná zaměstnanost-poptávka po práci se rovná nabídce práce. Pokud se úroveň mezd zvýší (s w_0), pak se hodnota nabídky zvýší, protože na trhu se objeví další počet osob, které se dříve dohodly na práci za mzdu w_0 . Poptávka po práci klesne, zvýší se nezaměstnanost. Pokud se mzdová úroveň sníží na w_2 , stává se pro zaměstnavatele výhodné zaměstnávat další pracovníky, což zvyšuje poptávku po práci. Nabídka se sníží v důsledku toho, že část zaměstnanců odejde z trhu kvůli nízkým mzdám. V důsledku toho poptávka překročí nabídku a vznikne nedostatek pracovních sil.

Poptávka po práci

Na trhu práce je zaměstnavatel-ten, kdo tvoří poptávku po práci. Poptávka po pracovní síle je množství práce, která bude požadována za určitých mzdových sazeb. Zákon poptávky, je formulován takto: množství zakoupeného zboží se zvyšuje při snížení ceny za jeho jednotku a klesá - při jeho zvyšování. Chování zaměstnavatele na trhu práce má objektivní základ i subjektivní vnímání. Objektivní charakteristiky v činnosti zaměstnavatele jsou určeny ustanovením podniku, podmínkami jeho činnosti. Cílem činnosti podniku, s výjimečnou výjimkou, je dosáhnout zisku, dosáhnout velkého rozdílu mezi výnosy z prodeje produktů a velikostí vynaložených nákladů. Postavení podniku závisí na způsobu prodeje jeho výrobků. Podnik nemůže být pojištěn proti kolísání objemu realizovaných výrobků. Tyto výkyvy závisí jak na vnitřních okolnostech, tak na vnějších. Mezi subjektivní prvky patří: spolehlivost, oddanost, loajalita zaměstnanců, předsudky, které způsobují určitou diskriminaci atd. (Zadoya, Petrunya, 2000, st. 280)

Společnosti hledají zaměstnance, vyžadují jejich práci. A proto třeba se podívat na faktory, které určují poptávku jedné reprezentativní společnosti po pracovní síle. Předpokládám, že společnost maximalizuje zisk (P) jako rozdíl mezi celkovými výnosy (TR) a celkovými náklady (TC). Tímto způsobem lze zaznamenat funkci zisku:

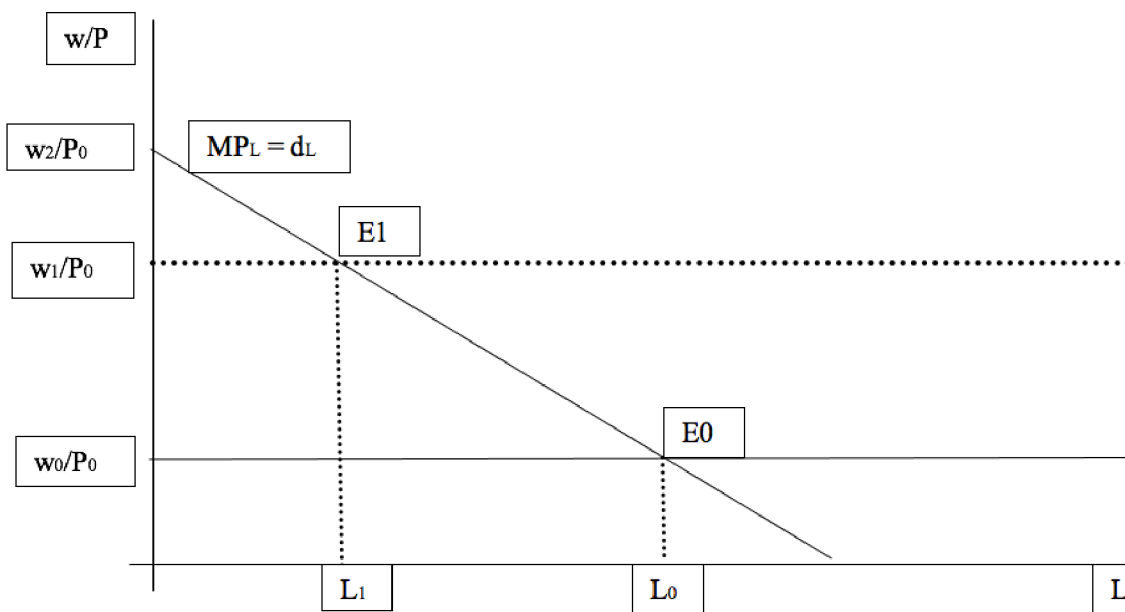
$$\text{Zisk} = \text{Celkový výnosy} - \text{Celkový náklady} \quad (9)$$

Na obrázku č. 3 je vidět vývoj mezního fyzického produktu práce (MPL). Firma mění pouze objem použité pracovní síly a objem kapitálu je pevný. V těchto podmínkách se používá zákon snižující výnosy z variabilních nákladů, což vede k poklesu produktu.

Například na trhu se cena produktu rovná P_0 a cena pracovní síly se rovná w_0 . Společnost není schopna ovlivnit ani nominální cenu pracovní síly (w_0), ani cenu svého produktu (P_0). Tak, úroveň reálné sazby mzdy není závislá na objemu práce, používané ve firmě, a proto je křivka, ukazující skutečnou tržní sazbu mzdy, je rovnoběžná s horizontální osy na obrázku.

Společnost maximalizuje zisk, pokud vyrovnává marginální produkt práce s reálnou mzdovou sazbou. To odpovídá bodu E_0 na obrázku. V takové situaci společnost najímá pracovní jednotky L_0 .

Obrázek 3 – Poptávka po práci

Zdroj: vlastní zpracování dle Soukupa a kol., (2018 st. 242)

Reálné mzdové sazby se mohou měnit v souvislosti se změnou nominální mzdy nebo cen konečného produktu. Obrázek 3 ukazuje, že nominální mzda vzrostla na úroveň w_1 a cena zboží prodávaného společností se nezměnila. Reálné mzdy jeho zaměstnanců se proto zvýšily. Podmínka maximálního zisku společnosti je však stále platná a nyní splňuje bod E1. Společnost reaguje na zvýšení reálných mezd snížením počtu požadované pracovní síly z L_0 na L_1 . Body rovnováhy (E0, E1) leží na křivce marginálního produktu práce. Křivka poptávky po pracovní síle společnosti (DL) na obrázku je tedy v souladu s křivkou produktu pracovní síly. S růstem nominálních mezd se reálná mzdová sazba časem zvyšuje a společnost v reakci na to omezuje množství poptávané pracovní síly. Celkem, při nominální mzdové sazbě w_2 (nebo vyšší) by pracovní síla vůbec přestala být požadována.

Doteď jsme jednali pouze s jednou společností. Celková poptávka po pracovní síle se získává v těchto předpokladech poměrně snadno: stačí sečíst poptávku po pracovní síle jednotlivých firem. Na horizontální ose samozřejmě neměříme počet hodin, které si vyžádala jedna společnost, ale objem práce, který všechny společnosti požadují za určitou dobu (například za jeden rok). Na svislé ose je třeba sledovat průměrnou roční reálnou mzdu, která závisí na změně průměrné roční nominální mzdy (w) a na změnách cenové hladiny zboží a

služeb (P). Množství pracovní síly požadované všemi společnostmi (LD) závisí na skutečné mzdě (w/p) - za jiných stejných podmínek. Agregátní poptávka po pracovní síle pak může být zapsána ve tvaru.

Množství práce = ξ (reálné mzdy) (10)

Cena práce

Koordinační roli ve vztahu nabídky a poptávky práce hraje její cena-mzda, která je jádrem mechanismu trhu práce. Mzda (v širším smyslu) je hlavním zdrojem prostředků k uspokojení základních životních potřeb člověka. Pro zaměstnance je mzda motivujícím prostředkem – nízká mzda není obecně dostatečně motivující pro to, aby zaměstnanec vstoupil na trh práce a poskytoval svoji práci na úkor svému volnému času nebo jiným příležitostem získání příjmů. Vysoká mzda může být naopak faktorem, které přiláká nové zaměstnance, udrží stávající zaměstnance ve firmě nebo přiláká nové vysoce kvalifikované zdroje. Otázky optimální výše mzdy jsou diskutovány na různých úrovních, v politické, ekonomické i sociální rovině. (Zadoya, Petrunya, 2000, st. 281)

Konkurence na trhu práce

Samotná konkurence je vedena jak mezi zaměstnanci, tak mezi zaměstnavateli. Zaměstnanci za pracovní místa a zaměstnavatelé za zaměstnance, za zdroje práce. Dostupnost konkurence znamená pro ty, kteří pracují samostatně výdělečně činné nebo hledají práci, je třeba neustále starat o kvalitu své práce, služeb, snažit se zlepšovat, neustále udržovat zájem o své pracovní příležitosti u zaměstnavatelů. Jiné možnosti, až na vzácnou výjimku, neexistují. Kdo chce mít prosperitu, nějakou záruku nezaměstnanosti, musí každodenně dokazovat, proč právě on, a ne někdo jiný. Na jedné straně konkurence mezi pracovníky zvyšuje obecně kvalitní úroveň pracovních zdrojů, které jsou ve společnosti k dispozici. Otevírá zaměstnavatelům možnost volby. Ale na druhou stranu, konkurence mezi zaměstnavateli dává na výběr zaměstnance - mohou realizovat své pracovní služby za výhodnějších podmínek, vybrat pracovní místo, které je z důvodu ziskovosti a dalších důvodů jim přinese největší užitek a spokojenost. (Zadoya, Petrunya, 2000, st. 281-282)

3.4 Nezaměstnanost

Nezaměstnanost – důležitý jev, charakterizovat makroekonomickou nestabilitu a má cyklický charakter změn, to je situace na trhu práce, kdy je poptávka menší než nabídka. (Kuntzman, 2015, st. 57)

Pojem "nezaměstnanost" a "nezaměstnaní" interpretují ekonomové nejednoznačně. Mezinárodní praxe, zkušenosti níž shrnul v dokumentech Mezinárodní organizace práce (ILO), vychází z ustanovení, podle kterého nezaměstnaní považováni ti lidé, kteří nemají práci, ale schopné, připravené pracovat a hledají práci. Hlavním problémem vzdělávání v nezaměstnanosti je růst technického kapitálu. (Blanchar, 2010, st. 30)

Nezaměstnanost je jev, kdy část aktivní populace nemůže najít práci, stává se "nadbytečnou" populací - rezervní armádou práce. Nezaměstnanost se zvyšuje během ekonomických krizí a následných depresí v důsledku prudkého poklesu poptávky po pracovní síle. Míra nezaměstnanosti na plný úvazek se nazývá přirozená míra nezaměstnanosti a představuje 5-6% pracovní síly. Míra nezaměstnanosti je procentuálně vyjádřený poměr počtu nezaměstnaných k ekonomicky aktivní populaci. (Blanchar, 2010, st. 30)

Přirozená míra nezaměstnanosti vzniká při vyrovnanosti trhů práce, tj. když se počet uchazečů o zaměstnání rovná počtu volných pracovních míst. Nadměrná nezaměstnanost přináší velké ekonomické a sociální náklady.

Ekonomická teorie rozlišuje z hlediska příčiny tři základní typy nezaměstnanosti:

- **Frikční nezaměstnanost**

Jedná se o dočasnou neobsazenost při dobrovolném přechodu z jedné práce na druhou. Pokud absolvent univerzity nejprve hledá práci nebo pokud je člověk propuštěn s cílem najít lepší práci - to jsou příklady třetí nezaměstnanosti. Obvykle hledání práce s třetí nezaměstnaností trvá 1-3 měsíce. (Kuntzman., 2015, st. 57)

Míra frikční nezaměstnanosti:

$$U_{fr} = U_{fr} / L * 100 \quad (11)$$

- **Strukturální nezaměstnanost**

To je nemožnost zaměstnání kvůli rozdílům ve struktuře nabídky a poptávky pracovní síly určité kvalifikace. Strukturální nezaměstnanost může nastat v důsledku technologických změn. Například nástup automatických montážních linek udělal z nezaměstnaných mnoho nekvalifikovaných továrních dělníků. (Kuntzman., 2015, st. 57)

Míra strukturální nezaměstnanosti:

$$U_{str} = U_{str} / L * 100 \quad (12)$$

- **Cyklickou nezaměstnanost**

Jedná se o nezaměstnanost vyplývající z ekonomické krize v důsledku poklesu výroby. Pokud například v důsledku krize automobilky omezí výrobu a propustí zaměstnance, je to příklad cyklické nezaměstnanosti. (Kuntzman, 2015, st. 57)

Míra cyklické nezaměstnanosti:

$$U_{cykl} = U_{cykl} / L * 100 \quad (13)$$

Frikční a strukturální nezaměstnanost v součtu tvoří přirozenou míru nezaměstnanosti. Přirozená míra nezaměstnanosti je v moderní ekonomice považována za normální jev. Cyklická nezaměstnanost je však již krizovým jevem, s nímž se stát musí potýkat.

Jako hlavní příčiny nezaměstnanosti jsou definovány: 1. vysoké mzdy (klasické teorie), 2. nízká úroveň poptávky (keynesiánství), 3. nedostatečná pružnost trhu práce (monetarismus).

Oakenův zákon říká, že překročení skutečné míry nezaměstnanosti nad přirozenou normou o 1% vede k nedostatečnému HDP ve výši 2.5. (Zadoya, Petrunya, 2000, st. 290)

Dlouhodobá nezaměstnanost

Dlouhodobá nezaměstnanost jedná se o dlouhodobou nezaměstnanost, která se střídá s krátkými obdobími náhodného zaměstnání. To vede k těžkým důsledkům z hlediska materiálních příležitostí a emocionálního stavu nezaměstnaných. Při takové nezaměstnanosti potřebují lidé pomoc s rekvalifikací nebo stěhováním do jiného regionu, kde je konkrétní směr činnosti žádanější.

3.5 Platební bilance

Platební bilance je systém zahraničních ekonomických transakcí ve formě tabulek pro analýzu zahraniční ekonomické aktivity země za rok. Platební bilance odráží výsledky zahraniční ekonomické aktivity země. Umožní posoudit finanční situaci země, analyzovat zahraniční ekonomické aktivity. (Kuntzman., 2015, st. 89)

Saldo platební bilance je rozdíl mezi příjmy ze zahraničí a platbami v zahraničí. Pokud je přebytek kladný (aktivní), dochází k překročení příjmů nad platbami, přebytku platební bilance. Pokud je přebytek záporný (pasivní), dojde k deficitu platební bilance, za této situace se zlaté rezervy země sníží. Pokud je zůstatek nulový, mluví se o nulové platební bilanci. (Kuntzman., 2015, st. 89)

V platební bilanci operace zaznamenány v tržních cenách, tj. částky peněz, kterou je ochoten zaplatit kupující, aby koupit něco u prodejce, kteří jsou připraveni realizovat prodej za tuto částku, za předpokladu, že obě strany jsou nezávislémi, a na základě dohody leží výhradně na komerční úvahy. To znamená, že pro vyhodnocení transakcí v platební bilanci se používají smluvní ceny, tj. ceny konkrétních transakcí. Ve většině případů hodnota operace odpovídá těmto požadavkům. V případech, kdy je skutečná hodnota ukáže neznámé (například, v případě některých zboží dodané v rámci programů zahraniční pomoci), se provádí výpočet nákladů založený na cenách světového trhu nebo odhadu nákladů pro poskytovatele. (Kuntzman., 2015, st. 89)

Platební bilance se skládá ze tří velkých částí: běžného účtu, kapitálového účtu a finančního účtu. (Kuntzman., 2015, st. 90)

1. Běžný účet uvádí ukazatele exportu a importu zboží a služeb; příjmy získané ze zahraničí a zaplacené ze zahraničí; současný převod do zahraničí a ze zahraničí. Operace běžného účtu jsou uvedeny v hrubých ukazatelích.

2. V kapitálovém účtu jsou prezentovány ukazatele pro operace s s kapitálovými transfery (např. odpuštění dluhů a převody migrantů) a nedobrovolnými nefinančními aktivy (jako jsou patenty a autorská práva). Účtování kapitálového účtu je také poskytováno hrubými ukazateli.

3. Finanční účet představuje ukazatele pro transakce s finančními požadavky rezidentů (aktiv) na nerezidenty a závazky rezidentů vůči nerezidentům. Tyto operace odrážejí příjem a výplatu úvěrů a půjček, nákup a používání cizí měny, emise, odkup, prodej nebo nákup cenných papírů a tak dále Operace finančního účetnictví jsou zaznamenány v čistých hodnotách.

Upravit platební bilanci stát může: (Kuntzman, 2015, st. 91)

- manipulace s rezervami;
- provádění obchodních politik omezujících dovoz a podporujících vývoz;
- zavedením kontroly měny;
- provádění příslušné daňové a měnové politiky.

3.6 Veřejné finance

Veřejné finance jako systém ekonomických vztahů se zformovaly v důsledku rozdělování a přerozdělování HDP mezi vrstvami obyvatel státu, podnikatelskými subjekty a jednotlivými územím. (Černohorský, 2020, st. 422)

Veřejné finance mají zvláštní principy organizace a fungování. Jsou základem ekonomické stability ve státě, jejímž prostřednictvím dochází k jejímu ovlivňování formování sociálních a demokratických životních podmínek občanů.

Stát pro své funkce musí mít určitou výši finančních zdrojů. Za tímto účelem vykonává finanční činnost legislativně určující formy mobilizace příjmů a výdajů. (Černohorský, 2020, st. 422)

Zaměřit se zejména na veřejné finance a vysvětlit následující problematiku okruhy, kontexty a koncepty: (Tkachuk, 2015, st. 29)

- podstata a smysl existence veřejných financí;
- systém veřejných rozpočtů včetně významu různých částí veřejných rozpočtů a jejich propojenosti;
- rovnováha veřejných rozpočtů;
- státní rozpočet včetně jeho funkcí a struktury příjmů a výdajů;
- místní rozpočty, vč. struktury příjmů a výdajů;
- rozpočtový federalismus - jeho význam a jeho jednotlivé modely používané ve skutečnosti, včetně poukazování na základní pozitivní a negativní stránky s ním spojené;
- státní dluh-včetně příčin vzniku, jeho financování a důsledků.

Podstata a smysl veřejných financí

Veřejné finance fungují na základě historických poznatků o tom, že tržní systém (ve skutečnosti, soukromé financování), která se používá v moderní ekonomice, ne ve všech případech může zajistit efektivní alokaci zdrojů. Trh selhává ve třech hlavních oblastech: účinnost (např. vznik monopolů), stabilita (např. nezaměstnanost, vysoká inflace) a spravedlnost a hodnoty. pokud jde o sociální otázky, trh většinou předpokládá blahobyt podle individuálních schopností a schopností jednotlivých lidí.

Veřejné finance jsou postaveny na existenci veřejných statků. Veřejný prospěch je definován jako komodita, jejíž spotřeba nesnižuje možnosti spotřeby pro někoho jiného a zároveň nikdo nemůže být vyloučen ze spotřeby. Cílem veřejných financí je vytvářet veřejné prostředky, zejména prostřednictvím daňových příjmů, a přerozdělovat tyto prostředky tak, aby byly zajištěny veřejné statky. Je důležité, aby toto přerozdělování bylo co nejefektivnější a do jisté míry zmírňovalo sociální nerovnost. (Černohorský, 2020, st. 422)

Státní rozpočet Ukrajiny

Příjmy rozpočtu představují finanční kanály akumulace v rozpočtovém systému velká část peněžních příjmů, které vyjadřují ekonomické vztahy mezi státem, na jedné straně a právníckými osobami a občany na straně druhé.

Příjmy státního rozpočtu jsou finanční základnou činnosti státu při řešení ekonomických a sociálních problémů veřejné výroby jako celku. Jejich složení a struktura závisí do značné míry na formách a metodách hospodaření, stejně jako na problémech, které řeší stát. (Tkachuk, 2015, st. 115)

Rozhodujícím faktorem formování příjmů všech odkazů rozpočtového systému je rozdělení nákladů, v jejichž základě leží stanovení funkčních hranic mezi jednotlivými úrovněmi státní správy a řízení. Funkční pravomoci pokrývají: (Tkachuk, 2015, st. 115-116)

- Nečasovy vládní pravomoci;
- delegované;
- vlastní pravomoci

Nedegenerované vládní pravomoci vykonávají orgány státní správy, soudní, zákonodárné, výkonné orgány, jejichž cílem je zajištění ústavního pořádku státu, státní suverenity.

Delegované vládní pravomoci mohou být převedeny na exekuce orgánům místní samosprávy za účelem zajištění konkrétního jejich plnění. Výdaje na výkon pravomocí delegovaných státem jsou prováděny z prostředků místních rozpočtů a rozpočtových transferů.

Vlastní novinkou jsou povinnosti a funkce místní samosprávy, které jsou vykonávány z prostředků místních rozpočtů.

Ekonomická podstata příjmů státního rozpočtu je zakotvena v jejich funkcích vytvořených v souladu s funkcemi, které stát vykonává: (Tkachuk, 2015, st. 116)

- rozvodový;

- ovládající;
- zajištění spolehlivého finančního základu existence státu

Při plnění distribuční funkce dochází k koncentraci peněz v rukou státu a jejich dalšímu využití k uspokojení potřeb společnosti.

V době tvorby příjmy státního rozpočtu provádí finanční kontrolu za správnosti vybírání různých poplatků, daní, pojistného, dodržování stanovených proporcí mezi nimi, definicí daňového základu, formy daňových úlev, načasování obdržení příjmů.

Příjmy státního rozpočtu plní funkci zajištění existence státu. Poskytují obsah zařízení k řízení státu: prezidentské moci; obsah zákonodárné a výkonné moci, orgány činnými v trestním řízení; cla; obsah diplomatických a výkonné služby Ukrajiny v zahraničí. (Tkachuk, 2015, st. 117)

Tvorba příjmů státního rozpočtu provádí se pomocí následujících metod centralizace peněz:

- *Přímé stažení prostředků* z veřejného sektoru ekonomiky. Státní podniky, jejichž vlastníkem je stát, vytvářejí příjmy vlastněné státem. Určitá práva na tento příjem však patří kolektivu podniku. Proto nikdy nejsou všechny zisky státních podniků odváděny do rozpočtu. Ve vztahu státních podniků k rozpočtu se však může vztahovat jak přímé čerpání příjmů (prostřednictvím plateb ze zisku), tak i zdanění zisku z obecných důvodů.
- *Ukotvené příjmy*, které jsou za stále platnými normativy úkony jsou zařazeny do rozpočtů určité úrovně na dobu určitou, ve výši územního příjmu trvale nebo v pevně stanovené výši. Zajištěné příjmy vytvářejí základ příjmové základny každého rozpočtu;
- *Regulační-příjmy*, ze kterých jsou stanoveny odvody do rozpočtů nižších úrovní podle jejich potřeb. Odpočty jsou diferencovány podle jednotlivých rozpočtů a pravidelně se mění. Na Ukrajině převládají pevné příjmy rozpočtová regulace má omezený charakter;
- *Vlastní příjmy* státního rozpočtu jsou tvořeny podle platných zákonů a předpisů a patří mu: celostátní daně, povinné platby daní non-výběr daní a dalších příjmů státního významu.

Pro zajištění integrity rozpočtových kategorií příjmů a výdajů a pro zajištění propojení mezi nimi v roce 2002 na Ukrajině schválen nový rozpočet klasifikace: (Tkachuk, 2015, st. 120)

- I - klasifikace příjmů rozpočtu;
- II - klasifikace výdajů rozpočtu;
- III - klasifikace financování rozpočtu;
- IV - klasifikace dluhu.

Podle rozpočtové klasifikace jsou rozpočtové příjmy rozděleny do následujících sekcí: (Tkachuk, 2015, st. 120-122)

- Daňové příjmy. Jsou povinné a neodvolatelné platby do rozpočtu, stejně jako pokuty a pokuty za porušení daňových zákonů;
- Nepodmíněné příjmy se skládají z dobrovolných kompenzačních plateb, pokut;
- Výnosy z kapitálových operací;
- Oficiální transfery jako nedobytné platby přijaté od jiných úrovní státní správy, mezinárodních institucí pro podporu rozpočtu nebo na jiné účely, související s realizací funkcí státu;
- Svěřenské fondy jsou tvořeny daní, poplatků (povinné platby právnických a fyzických osob v souladu se zákony Ukrajiny).

Místní rozpočty Ukrajiny

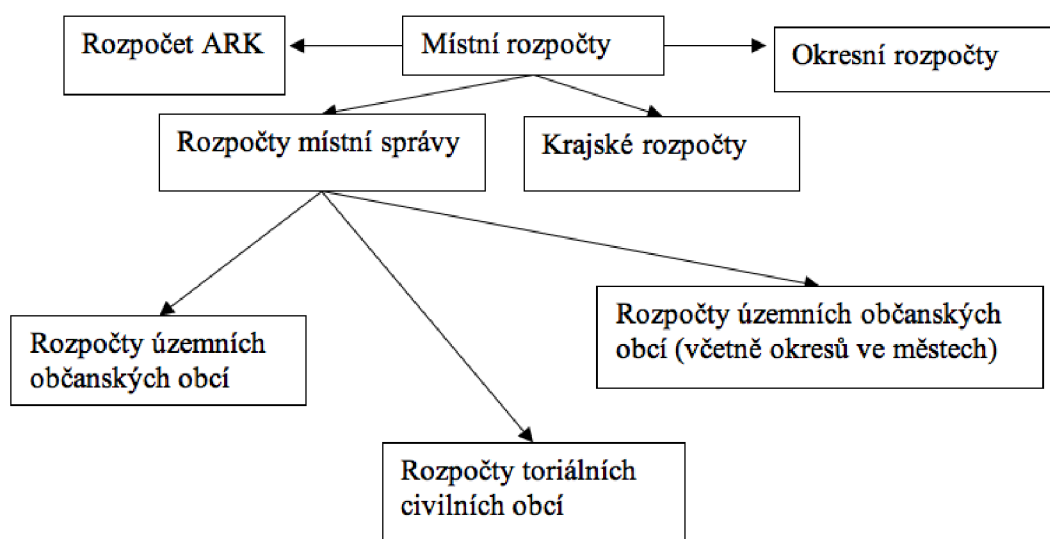
Nezávislost a autonomie místní samosprávy při výkonu přenesené a připnul za nimi funkcí, v rámci svých kompetencí, je poskytována prostřednictvím vlastních a pevných příjmů.

Rozpočet místních samospráv je finanční základnou územních obcí, jejich sdružení a měst. Místní rozpočty zajišťují, že finanční prostředky vykonávají pravomoci orgánů moci a správy na příslušném území. K uvedené pravomoci patří: řízení majetku, kteří jsou v

komunální majetku, schvalování programů sociálně-ekonomického rozvoje a kontroly jejich plnění, schvalování rozpočtů příslušných správních územích a provádění kontroly jejich plnění, stanovení norem platby místních daní a poplatků. Kompetence místních samospráv zahrnují: základní a Střední vzdělání, zdravotnictví, silnice místní hodnoty, veterinární pomoc, terénní úpravy, bydlení a komunální zemědělství, zásobování vodou, tepelné hospodářství, městské elektrické sítě, ekonomická infrastruktura. (Tkachuk, 2015, st. 208)

Rozpočtový systém Ukrajiny je postaven na základě samostatnosti všech rozpočtů. Místní rozpočty určité úrovně nemohou být zahrnuty do místních rozpočtů jiné úrovně. Na obr. 4 je uvedena struktura místních rozpočtů v souladu s Rozpočtem kodex Ukrajiny, kterou tvoří: rozpočet Autonomní Republiky Krym, provinční, okresní rozpočty a rozpočty místní samosprávy (rozpočty obcí vesnic, jejich sdružení, obcí, měst). (Tkachuk, 2015, st. 208-209)

Obrazek 4 – Struktura místních rozpočtů

Zdroj: vlastní zpracování dle Tkachuk, (2015 st. 209)

Složitá struktura místních rozpočtů je určena rozpočtovým zařízením, které je zase závislé na státním uspořádání Ukrajiny a zohledňuje její administrativní a územní dělení. (Tkachuk, 2015, st. 210)

4 Vlastní práce

V této části bakalářské práce byla provedena analýza ekonomického vývoje Ukrajiny v období let 2004 až 2021. V průběhu let Ukrajina zažila mnoho různých událostí. Analýza byla rozdělena do několika období na základě důležitých událostí, které ovlivnily ekonomiku analyzované země. První období začíná v roce 2004 a končí v roce 2008. V roce 2004 proběhla na Ukrajině oranžová revoluce, která trvala až do konce roku. Na Ukrajině probíhaly protestní kampaně, shromáždění, demonstrace, stávky a další akce občanské neposlušnosti organizované a prováděné příznivci Viktora Juščenka. Podle výsledků druhého kola prezidentských voleb bylo pro jeho oponenta Viktora Janukovyče zaregistrováno více hlasů než pro druhého kandidáta Viktora Juščenka. Nejvyšší soud však tyto výsledky prohlásil za neplatné a bylo naplánováno druhé kolo hlasování, v jehož důsledku získal Viktor Juščenko téměř 52 % hlasů.

Druhé období analýzy spadá do let 2009 - 2014. U něj je hlavní pozornost práce zaměřena na analýzu důsledků globální finanční krize na ukrajinskou ekonomiku a její oživení po velké regresi v roce 2009.

V roce 2014 došlo v zemi k převratu a také ke konfliktu mezi Ukrajinou a Ruskem, v důsledku čehož se změnila struktura vnější i vnitřní struktury hospodářské politiky země. Od konce roku 2013 začala v analyzované zemi politická krize. Začaly masové protestní akce proti pozastavení evropské integrace. V únoru 2014 došlo na Ukrajině ke změně uspořádání moci, která měla znaky státního převratu.

Krym neuznal legitimitu nové ukrajinské vlády a Nejvyšší rada Krymu přijala prohlášení na podporu nezávislosti regionu a záměru stát se součástí Ruské federace. Doněcká a Luhanská oblast rovněž neuznaly legitimitu nové vlády a v květnu 2014 se Doněcká a Luhanská lidová republika prohlásily za suverénní státy.

Třetí období analýzy zahrnuje rozvoj makroekonomických ukazatelů Ukrajiny v letech 2015 - 2021 kdy se začaly projevovat důsledky událostí z roku 2014.

Také v roce 2020 se po celém světě projevil ekonomické ztráty v důsledku výskytu nového viru, zvaného koronavirus nebo Covid-19. Silné negativní dopady byly pozorovány v odvětví cestovního ruchu, na trhu práce a v dalších důležitých ekonomických oblastech.

4.1 Ukrajina – základní informace

Ukrajina se nachází ve východní Evropě a má celkovou rozlohu 603 549 km². Celková populace země je kolem 41 milionů obyvatel. Hlavním městem je Kyjev, který leží na řece Dněpr (ukrajinsky Dnipro) ve střední části Ukrajiny. Úředním jazykem je ukrajinština.

Ukrajina hraničí s mnoha státy. Na severu má hranice s Běloruskem, na jihozápadě s Rumunskem a Moldavskem. Na východě hraničí země s Ruskem a na západě s Polskem, Slovenskem a Maďarskem. Na jižní hranici jsou dvě moře - Černé a Azovské moře.

Ve své hospodářské historii se Ukrajina vyvinula nejprve z agrárního v průmyslový stát a poté na zemi orientovanou na služby. Mezi hlavní průmyslová odvětví patří uhelný, elektroenergetický, strojírenský, chemický, potravinářský, dřevozpracující a turistický průmysl.

Ukrajina má mimořádně bohaté minerální zdroje. Železná ruda je základem hutnictví železa v zemi. Ukrajina je také bohatá na zásoby manganových rud, uhlí, titanové rudy a dalších. Produkce zemního plynu a ropy od roku 1975 klesala a zásoby byly vyčerpány, což přispělo k vytvoření rozsáhlého potrubního dopravního systému.

Výroba má velký vliv na ukrajinskou ekonomiku. Země vyrábí železné kovy, dopravní zařízení a další druhy těžkých strojů, různé chemikálie, potraviny a další zboží. Ukrajina má velký železářský a ocelářský průmysl a je jedním z předních výrobců oceli na světě.

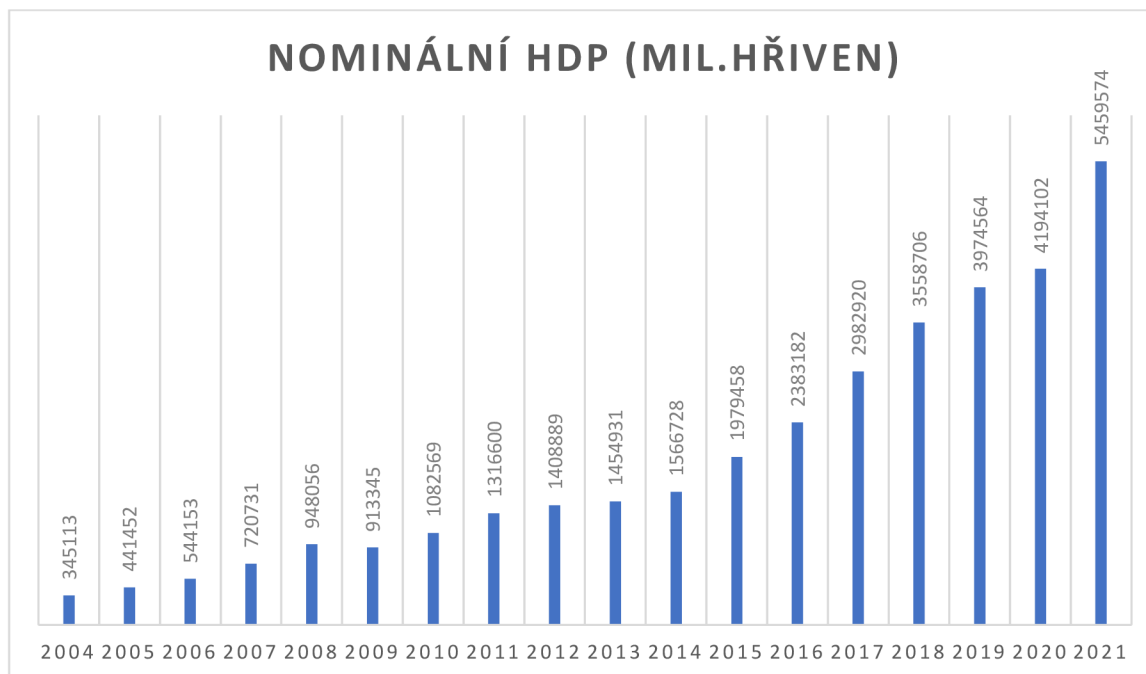
Kvůli vnitropolitickým a ekonomickým krizím byla ale ztracena část průmyslového potenciálu země. Problémem je také závislost na dodávkách energie z Ruska, stejně jako neekonomické sociální faktory, včetně špatné institucionální a sociální infrastruktury a korupce, které dále zdržují přechod Ukrajiny na plně rozvinutou ekonomiku průmyslu a služeb.

4.2 Hrubý domácí produkt Ukrajiny (výdajová metoda)

Nominální hrubý domácí produkt Ukrajiny v roce 2004 činil 345 113 milionů hřiven (64 883 milionů dolarů). V roce 2005 se toto číslo zvýšilo na 441 452 milionů hřiven, což znamenalo nárůst o 96 339 milionů hřiven nebo téměř o 30 % ve srovnání s předchozím rokem. Nominální HDP země v následujících letech až do roku 2008 nadále rostl. Růst se každý rok pohyboval kolem 30 %. Ve struktuře hrubého domácího produktu Ukrajiny mají

největší podíl spotřebitelské výdaje a jejich podíl na HDP v analyzovaném období 2004-2021 činí 75 až 95 %.

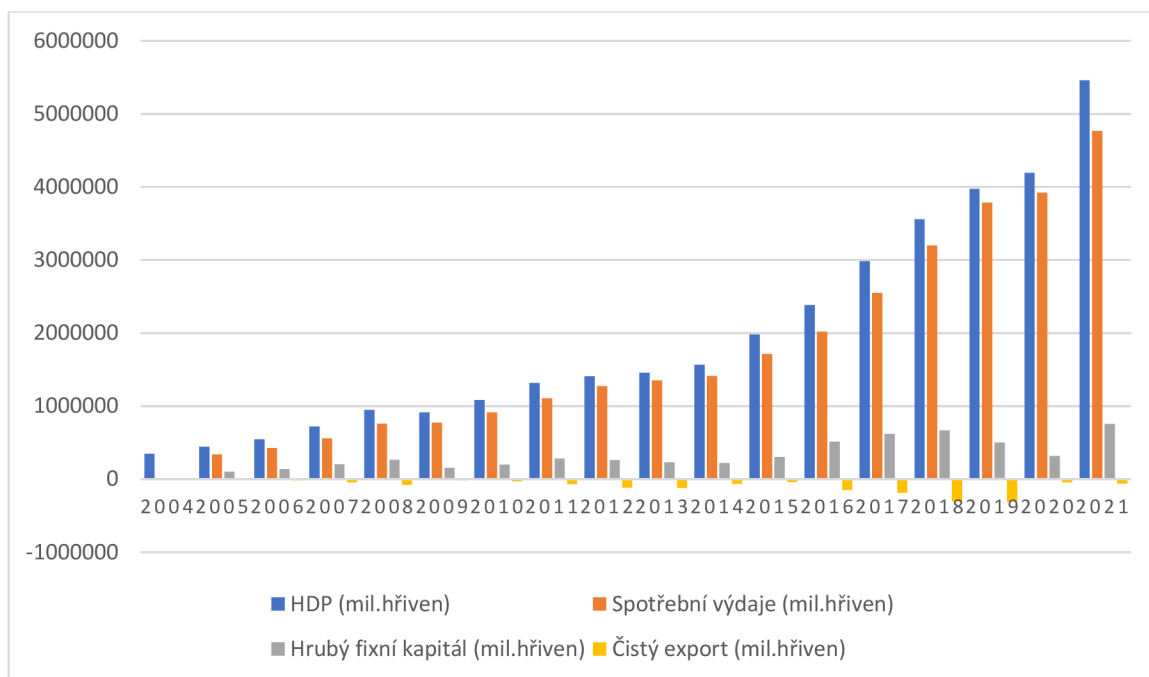
Graf 1 Vývoj HDP Ukrajiny v letech 2004-2021 v mil. hřiven

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů Ukrajinského statistického úřadu

V roce 2006 se ukazatel HDP zvýšil celkem o 23,3 % oproti roku 2005 (102 701 mil. hřiven), již v roce 2007 byl nárůst 32,5 % a v roce 2008 činil nárůst 31,5 % oproti předchozímu roku. V roce 2006 spotřeba na Ukrajině vzrostla. Spotřebitelské výdaje vzrostly z 337 879 milionů hřiven na 424 060 milionů hřiven, tedy o více než 25 %. Podíl spotřeby na HDP v roce 2006 činil 78 %. V tomto roce se rovněž zvýšil podíl hrubého fixního kapitálu na HDP na 24,8 % oproti předchozímu roku, kdy činil 22,6 %. Hrubý fixní kapitál Ukrajiny v roce 2006 činil 134 740 milionů hřiven, což znamená jeho nárůst oproti roku 2005 o 35 %. Růst hrubého domácího produktu byl v roce 2007 způsoben nárůstem spotřebitelských výdajů o 134 521 milionů hřiven neboli 32 %. Zvýšil se i hrubý fixní kapitál a jeho podíl na HDP. Růst činil 68 578 milionů hřiven nebo v procentuálním vyjádření to bylo více než 50 %. Rok 2008 byl pro Ukrajinu charakteristický výrazným nárůstem HDP, který byl způsoben nárůstem spotřeby v zemi z 558 581 milionů hřiven v roce 2007 na 758 902 milionů hřiven, tedy o 36 %. Podíl spotřebitelských výdajů na HDP v tomto roce činil 80 %. Rovněž růst ukazatele HDP byl ovlivněn růstem hrubého fixního kapitálu, který v roce 2008 činil 30 % oproti předchozímu roku 2007. Čistý export v roce naopak klesal z důvodu většího růstu importu (o 43 %) než zvýšení exportu (o 38 %).

Graf 2 Vývoj jednotlivých složek HDP v letech 2004-2021 v mil. hřiven

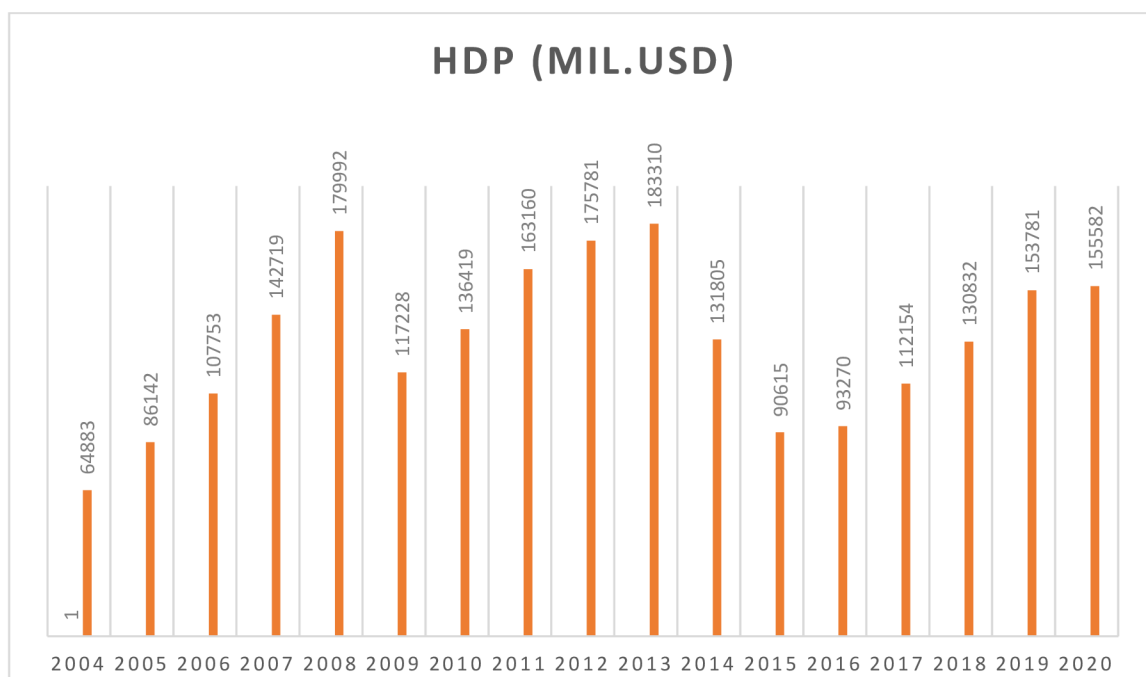

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů Ukrajinského statistického úřadu, 2021

Negativní vývoj HDP v důsledku finanční krize

Globální finanční krize v roce 2008 samozřejmě zasáhla i ukrajinskou ekonomiku. Je důležité zdůraznit, že při analýze obrazu vývoje HDP Ukrajiny v amerických dolarech v roce 2009 je to velmi odlišné.

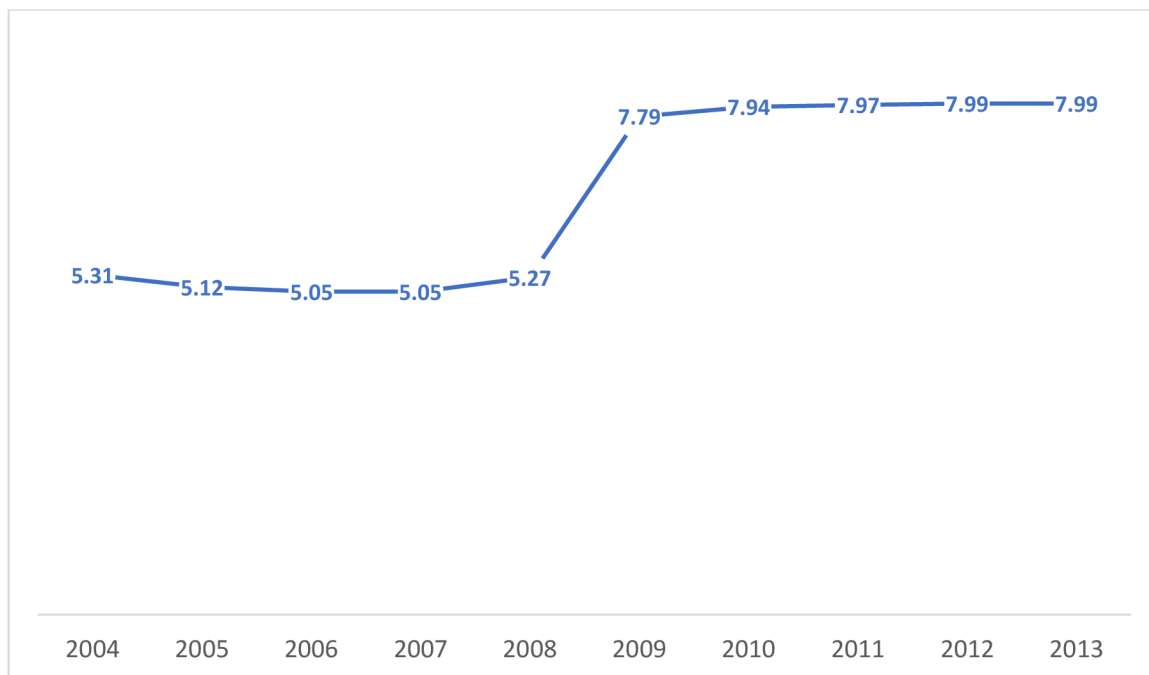
Graf 3 Vývoj HDP Ukrajiny v letech 2004-2021 v mil. USD

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů Ukrajinského statistického úřadu

Pokles hrubého domácího produktu v roce 2009 oproti roku 2008 činil 34,9 %. Ukrajinská hřivna v tomto roce vůči dolaru výrazně oslabila. Kurz hřivny vůči dolaru v roce 2008 činil 5,27 a v roce 2009 již 7,79. Je třeba poznamenat, že v období 2004-2008 byl směnný kurz dolaru na Ukrajině relativně stabilní. Jeho minimální hodnota během tohoto období byla 5,05 hřivny v letech 2006-2007 a maximální byla 5,31 hřivny v roce 2004.

Graf 4 Vývoj kurzu ukrajinské hřivny vůči americkému dolaru v letech 2004-2013

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů Ukrajinského statistického úřadu, 2021

V roce 2010 sledovaný ukazatel vzrostl, v dolarech USA však ani nedosahoval úrovně roku 2007. V tomto roce nominální HDP Ukrajiny činil 1 082 569 milionů hřiven nebo 136 419 milionů dolarů. To znamená, že ve srovnání s rokem 2009 se ukazatel zvýšil o téměř 20 % (nárůst o 169 224 mil. hřiven), respektive o 19 191 mil. dolarů (růst o 16,4 %). Růst hrubého domácího produktu byl způsoben nárůstem spotřebitelských výdajů na Ukrajině ze 772 826 milionů hřiven na 914 230 milionů hřiven, tedy nárůst o 18 % nebo 141 404 milionů hřiven. Výrazně vzrostl i hrubý fixní kapitál o 44 103 milionů hřiven, tedy v procentním vyjádření o 28,3 %.

Pozitivní trend vývoje HDP země pokračoval i v následujícím roce 2011. Nárůst činil 234 031 milionů hřiven, tedy téměř 22 %. Důvodem růstu byl nárůst spotřeby na Ukrajině a hrubého kapitálu. Spotřeba v roce 2011 ve srovnání s předchozím rokem 2010 vzrostla o 21 % (růst o 190 971 mil. hřiven), hrubý fixní kapitál vzrostl o více než 40 % (o 82 556 mil. hřiven). Čistý export země v tomto roce klesl.

Tempo růstu ukazatele HDP se v dalším analyzovaném období zpomalilo. Ukazatel oproti předchozím letům nadále rostl, ale v roce 2012 byl růst pouze 7 % a v roce 2013 byl růst ještě nižší, jen 3,3 %. V roce 2012 se tempo růstu spotřebitelských výdajů zpomalilo a dosáhlo téměř 15 % a podíl spotřeby na hrubém domácím produktu činil 90 %. Pokud jde o

hrubý fixní kapitál, v roce 2012 došlo k poklesu z 282 474 mil. hřiven (2011) na 257 335 mil. hřiven, tedy o 9 %. Na zpomalení růstu HDP měl vliv i pokles čistého exportu v roce 2012. V roce 2013 došlo k dalšímu poklesu hrubého fixního kapitálu a čistého exportu, což negativně ovlivnilo tempo růstu nominálního hrubého domácího produktu. Hrubý fixní kapitál na Ukrajině v roce 2013 činil 228 474 milionů hřiven. Pokles oproti předchozímu roku činil 11 %. Podíl hrubého fixního kapitálu na HDP se snížil a činil 15,7 % (v roce 2012 to bylo 18,3 %).

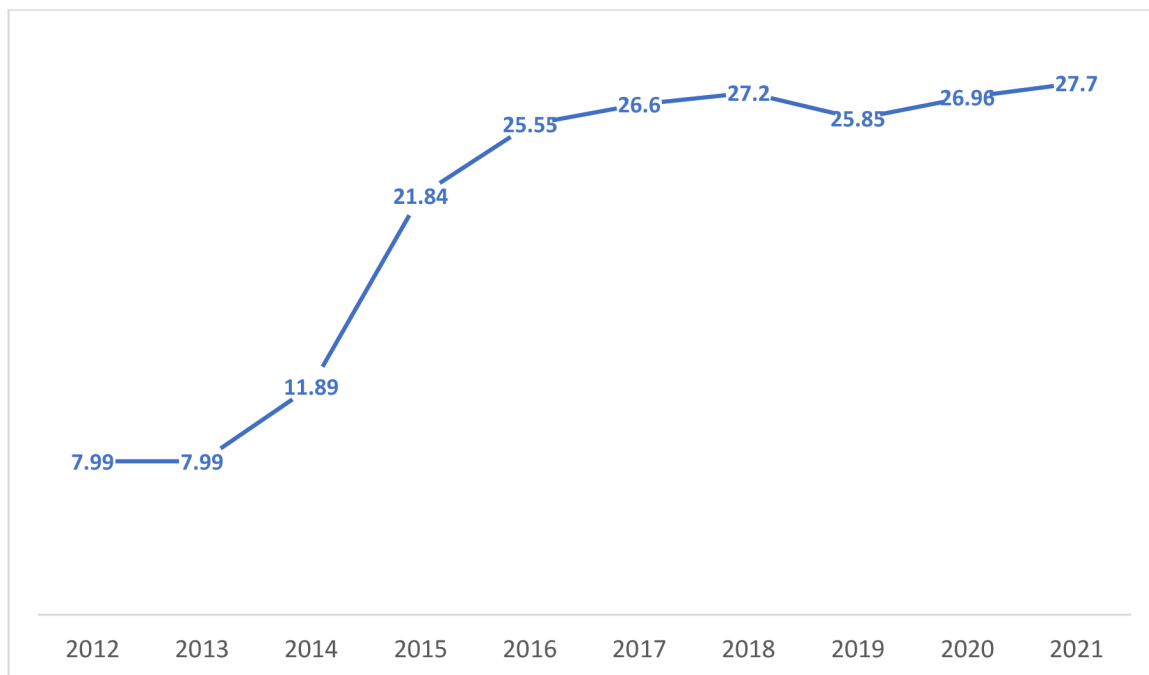
Kurz hřivny v období 2010-2013 byl poměrně stabilní a pohyboval se kolem 8 hřiven za dolar. V roce 2010 byl průměrný roční kurz 7,94 hřivny za dolar, v roce 2011 to bylo 7,97 hřivny za dolar, v letech 2012-2013 byl kurz 7,99 hřivny za dolar.

Období 2014 – 2021

Ukazatel nominálního hrubého domácího produktu Ukrajiny v roce 2014 činil celkem 1 566 728 milionů hřiven, což odpovídá 131 805 milionů dolarů. V tomto roce došlo k poklesu analyzovaného ukazatele o 51 505 milionů dolarů neboli o více než 28 %. Rok 2015 se vyznačoval dalším poklesem ukazatele HDP, který činil více než 31 % (pokles o 41 190 mil.USD). V tomto roce se podíl spotřeby snížil na 86,7 % a naopak podíl hrubého fixního kapitálu na HDP vzrostl na 15,3 %.

Ukrajina zažila v letech 2014-2015 prudký skok v kurzu. V roce 2014 hřivna oslabila na hodnotu 11,89 za dolar a v roce 2015 na 21,84 za dolar. Od roku 2015 HDP rostl. Nárůst v roce 2016 byl 403 724 milionů hřiven, což v procentuálním vyjádření znamená 20,4 %. Mnohem menší růst je patrný při analýze ukazatele v amerických dolarech – jen 2,9 %. Průměrný roční kurz dolaru nadále rostl: 2016 - 25,55 UAH, 2017 - 26,6 UAH, 2018 - 27,2 UAH.

Graf 5 Vývoj kurzu ukrajinské hřivny vůči americkému dolaru v letech 2012-2021

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů Ukrajinského statistického úřadu

V následujícím roce 2017 se tempo růstu ukazatele zvýšilo a již přesáhlo 25 % (z 2 383 182 milionů hřiven na 2 982 920 milionů hřiven, nárůst to byl celkem o 599 738 milionů hřiven). Od roku 2018 do roku 2020 ukazatel hrubého domácího produktu Ukrajiny nadále rostl, ale tempo jeho růstu se snížilo. V roce 2018 byl růst 19,3 %, v roce 2019 činil 11,7 % a v roce 2020 pouze 5,5 %. V letech 2018 a 2019 se podíl spotřeby na HDP zvyšoval: v roce 2018 činil 89,8 % a v roce 2019 to bylo 95,2 (dosáhl nejvyšší hodnoty za celé analyzované období). Spotřebitelské výdaje na Ukrajině v roce 2019 činily 3 785 133 milionů hřiven. Růst ukazatele oproti roku 2018 činil 18,4 %. Od roku 2018 do roku 2020 se ukazatel hrubého fixního kapitálu analyzované země snižoval. V roce 2019 přišel pokles ve srovnání s rokem 2018 o 25 % a v roce 2020 o 37 % ve srovnání s rokem předchozím, což negativně ovlivnilo tempo růstu HDP Ukrajiny. V roce 2020 se míra dovozu výrazně snížila.

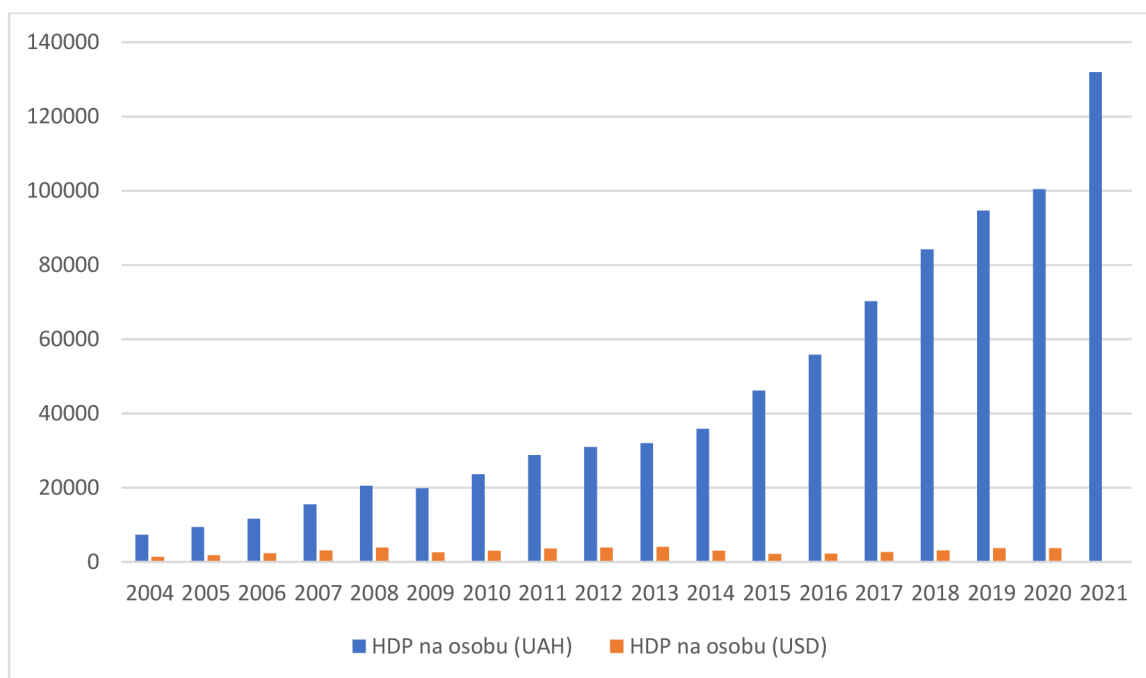
V posledním analyzovaném roce 2021 se situace změnila. V tomto roce došlo k prudkému nárůstu HDP. Ukazatel byl na úrovni 5 459 574 mil. hřiven, což znamená nárůst oproti předchozímu roku o 1 265 472 mil. hřiven, tedy nárůst o více než 30 %. Tento růstový trend souvisel s nárůstem spotřebitelských výdajů a hrubého fixního kapitálu. Spotřeba vzrostla z 3 923 203 milionů hřiven na 4 766 568 milionů hřiven, tedy o 21,5 %. Růst hrubého fixního kapitálu v roce 2021 činil 436 343 milionů hřiven, tedy téměř 140 %.

Průměrný roční směnný kurz v roce 2020 byl 26,96 UAH za dolar, v roce 2021 to bylo 27,7 UAH za dolar.

HDP na obyvatele

Dále byl v bakalářské práci analyzován vývoj HDP Ukrajiny na obyvatele v období 2004 až 2021. Jak je vidět z grafu níže, v roce 2005 ukazatel rostl. V procentuálním vyjádření byl nárůst téměř 30 %. Průměrný počet obyvatel se v roce 2005 ve srovnání s rokem 2004 snížil a činil 47 091 tis. osob (v roce 2004 to bylo 47 448 tis. osob). Nárůst HDP na obyvatele v roce 2006 o 24,1 % odpovídá růstu nominálního hrubého domácího produktu země o 23,3 %. Počet obyvatel Ukrajiny v tomto roce nadále klesl a činil již 46 771 tisíc lidí.

Graf 6 Vývoj HDP na obyvatele Ukrajiny v letech 2004-2021

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů Ukrajinského statistického úřadu, 2021

Rok 2007 byl charakteristický výrazným nárůstem HDP na osobu, který činil více než 33 %. Počet obyvatel země se v tomto roce oproti předchozímu roku snížil ze 46 771 tisíc lidí na 46 501 tisíc lidí, tedy o 1,6 %. V roce 2008 činil hrubý domácí produkt Ukrajiny na obyvatele 20 502,8 mil. hřiven, což znamená nárůst ukazatele oproti předchozímu roku o 5 003 mil. hřiven, tedy o 32,3 %. V tomto roce činil počet obyvatel země již 46 240 osob (pokles oproti roku 2007 byl 0,6 %).

V roce 2009, stejně jako v případě nominálního HDP, HDP na osobu klesl. V tomto roce, kdy celkový počet obyvatel činil 46 044 tisíc lidí, činil HDP na obyvatele 19 836,3

milionů hřiven. Pokles oproti roku 2008 činil 3,3 % neboli 666,4 milionů hřiven. Jak již bylo uvedeno výše, v roce 2009 došlo ke znehodnocení ukrajinské hřivny, a proto je důležité analyzovat vývoj ukazatele ve vyjádření v amerických dolarech. Pokles HDP na obyvatele tak v roce 2009 činil 1 346,5 USD oproti předcházejícímu roku 2008. Značné snížení ukazatele v procentuálním vyjádření představovalo téměř 35 %.

Za celé analyzované období od roku 2004 do roku 2021 počet obyvatel Ukrajiny klesá. V žádném roce nedošlo v zemi k nárůstu počtu lidí. V roce 2010 počet obyvatel klesl na 45 865 tisíc lidí, HDP na obyvatele prudce vzrostl a již činil 23 603,6 milionů hřiven.

V roce 2011 tempo růstu analyzovaného ukazatele dále rostlo a dosáhlo již 22 %. Počet obyvatel v tomto roce naopak klesl o 0,4 %. V letech 2012-2013 se tempo růstu HDP na obyvatele snížilo. V roce 2012 se ukazatel zvýšil o 7 % ve srovnání s rokem 2011 a v roce 2013 o 3,5 %. Počet obyvatel se snížil o 0,3 % (2012) a 0,2 % (2013).

Krise Ukrajiny roku 2014 vedla ke snížení HDP na obyvatele jak v roce 2014, tak i v roce 2015. V roce 2014 se ukazatel snížil o 1 015,7 dolarů, což odpovídá poklesu o více než 25 %. V dalším roce 2015 ukazatel pokračoval v poklesu a již činil 2 115,4 USD. Snížení oproti předchozímu roku představovalo 899 dolarů, respektive téměř 30 %. V tomto roce se počet obyvatel země snížil na 42 836 osob (2 % pokles v roce 2014 oproti předchozímu roku).

Nárůst ukazatele byl zaznamenán jak v roce 2016, tak v roce 2017. Počet obyvatel země se v porovnání s předchozím rokem každý rok snížil o 0,4 %. V období od roku 2017 pokračoval růst hrubého domácího produktu na obyvatele. Růst pokračoval až do posledního roku analyzovaného období, roku 2021, kdy dosáhl nejvyšší hodnoty – 131 907,2 mil. hřiven. Růst v roce 2021 ve srovnání s rokem 2020 byl 31,3 %. Počet obyvatel byl naopak za celé analyzované období na minimu a činil 41 389 tisíc lidí. Pokles oproti předchozímu roku činil 0,9 %.

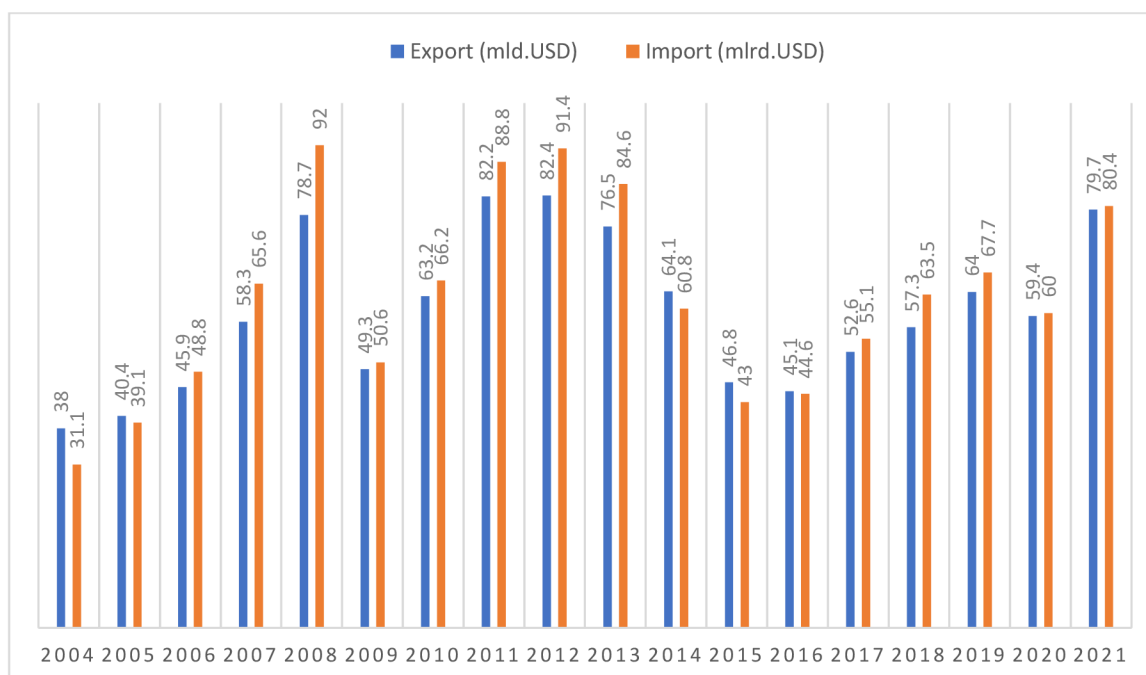
4.3 Export a import zboží a služeb Ukrajiny

Při analýze exportu a importu Ukrajiny je vidět, že ve většině letech ve sledovaném období import země převyšuje export za celé analyzované období a tím tvoří záporný čistý export. Výjimkou jsou roky 2004-2005, 2014-2016, kdy dosáhl ukazatel čistého exportu kladných hodnot. Od roku 2004 do roku 2005 export Ukrajiny vzrostl z 38 mld. USD na

40,4 mld. USD, to znamená o 6,3 %. Import v roce 2005 se také zvýšil oproti roku 2004, růst činil 25,7 %.

Z grafu níže je patrné, že oba ukazatele pokračovaly v růstu až do roku 2008. V roce 2007 byl zaznamenán zřetelný růst dovozu a vývozu oproti předcházejícím rokům. Růst importu oproti roku 2006 činil 34,4 %, zvýšení exportu představovalo 27 %. Dovoz a vývoz Ukrajiny nadále rostl. V roce 2008 se export země zvýšil o 20,4 mld. dolarů neboli o 35 %; dovoz vzrostl ještě více než vývoz, růst činil 26,4 mld. dolarů, respektive 40,2 %.

Graf 7 Vývoj exportu a importu Ukrajiny v letech 2004-2021 v mld. USD

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů Ukrajinského statistického úřadu, 2021

Období 2009 – 2014

V roce 2009 se v důsledku finanční krize oba sledované ukazatele snížily. Vývoz se snížil o 29,4 mld. dolarů (o 37,4 %) a činil 49,3 mld. USD. Pokles importu činil celkem 41,4 mld. USD, respektive 45 %. V roce 2009 se zřetelně snížil rozdíl mezi exportem a importem země, který činil 1,3 miliard amerických dolarů, namísto 13,3 miliard USD v předchozím roce 2008.

V období 2010-2012 rostly ukazatele exportu a importu Ukrajiny. Rostl také rozdíl mezi oběma ukazateli. Například od roku 2009 do roku 2010 se export zvýšil téměř o 28 %, dovoz v tomto období vzrostl o 31 %. Rozdíl mezi těmito dvěma ukazateli tedy činil 3 mld. dolarů. Dále od roku 2010 do roku 2011 vzrostl ukazatel vývozu analyzované země o 30 %

a dovozu o 34,1 %. Rozdíl mezi dvěma ukazateli v tomto roce vzrostl na 6,6 miliard dolarů. Rozdíl mezi oběma ukazateli ve výši 9 mld. USD byl zaznamenán v roce 2012, kdy vývoz vzrostl o 0,2 %, zatímco dovoz vzrostl o více než 2,9 %.

V roce 2013 došlo k poklesu vývozu i dovozu Ukrajiny, rozdíl mezi ukazateli se také začal snižovat a činil již 8,1 miliardy amerických dolarů.

V roce 2014 se ukazatel dovozu téměř dostal na úroveň roku 2010, když oproti roku 2013 prudce klesl o 16,2 %, tedy o 12,4 mld. dolarů. Pokles vývozu v roce 2014 byl vyšší než u dovozu a činil téměř 28 % (23,8 mld. USD). Rozdíl mezi oběma ukazateli se tak snížil na 3,3 miliard dolarů.

Za období 2009-2014 ve struktuře vývozu a dovozu zboží nedošlo k výrazným změnám. Hlavními exportními produkty byly běžné (tedy nikoli drahé) kovy a výrobky z nich (v roce 2014 - téměř 30 %), rostlinné produkty, minerální produkty, stroje, zařízení a mechanismy, elektrická zařízení.

Ve struktuře dovozu převažovaly nerostné produkty, jejichž objem tvořil 29,6 % z celkového dovozu. Následovaly stroje, zařízení a mechanismy, elektrická zařízení, výrobky chemického a navazujícího průmyslu, běžné kovy a výrobky z nich.

V exportu služeb byly na prvním místě dopravní služby (více než 50 % v roce 2014), vč. potrubní dopravy. Téměř 15 % ukrajinského exportu v roce 2014 tvořily komunikační služby.

Dopravní služby byly rovněž hlavní složkou ukrajinského dovozu služeb, jejich objem činil více než 20 % z celkového dovozu země. Následovaly veřejné a vládní služby (kolem 18 %) a také obchodní a finanční služby.

Hlavní partnerskou zemí Ukrajiny z hlediska vývozu i dovozu zboží a služeb bylo v tomto analyzovaném období Rusko. Podíl dovozu zboží z Ruské federace v roce 2014 činil více než 23 % a dovozu služeb téměř 14 %. Rovněž velký podíl dovozu zboží na Ukrajinu byl realizován z Číny a Německa (téměř 10 % celkového dovozu), Polska, USA a dalších. Hlavními zeměmi dovážejícími služby jsou kromě Ruska také Velká Británie (11,1 %), Německo (9,3 %), Kypr (8,0 %) a USA (8,0 %).

Objem vývozu zboží do Ruska v roce 2014 činil více než 18 % z celkového objemu vývozu služeb. Ve vývozu služeb se Švýcarsko umístilo na druhém místě, ale podíl na celkovém vývozu činil pouze 7,2 %. Téměř 50 % veškerého vývozu zboží připadlo na tyto

země: Rusko, Turecko (6,6 %), Egypt (více než 5 %), Čína (5,0 %), Polsko (4,9 %), Itálie (4,6 %), Indie (3,4 %).

Období 2015 – 2021

V roce 2015 došlo k výraznému poklesu obou ukazatelů, které byly dokonce pod úrovní pokrizového roku 2009. Snížení vývozu v tomto roce činilo 27 %, oproti předchozímu roku byl pokles dovozu 29,3 %. Rozdíl mezi oběma ukazateli se snížil a v roce 2015 činil 3,8 miliard amerických dolarů.

Vývoz zboží a služeb Ukrajiny v roce 2016 nadále klesal, ale je třeba poznamenat, že pokles proti předchozímu roku byl mnohem menší (3,6 %). Dovoz v roce 2016 oproti roku 2015 naopak vzrostl, růst činil 3,7 %. V roce 2017 Ukrajina zaznamenala výrazný nárůst exportu a importu. Vývoz země vzrostl o 16,6 %. Růst dovozu činil 23,5 %, tempo jeho růstu se výrazně zvýšilo (v roce 2016 vzrostl dovoz pouze o 3,7 %). Hlavní partnerskou zemí pro export a import zboží byla Ruská federace. Podíl vývozu zboží do Ruska v roce 2016 činil téměř 10 % a v roce 2017 se snížil na 9,1 %. Podíl dovozu činil 13,1 % v roce 2016 a v následujícím roce vzrostl na 14,5 %. V letech 2016-2017 byla Čína na druhém místě v dovozu zboží a Polsko v oblasti vývozu zboží. Hlavním dováženým zbožím byly nerostné suroviny, výrobky strojírenství a chemického průmyslu. Hlavním exportovaným zbožím v letech 2016 a 2017 bylo zemědělské a potravinářské zboží (41-42 %), základní kovy a zboží z nich vyrobené (cca 23 %) a dále výrobky strojírenství (cca 10 %).

Od září 2017 funguje zóna volného obchodu mezi Ukrajinou a Evropskou unií. Dovoz zboží a služeb z EU v roce 2017 oproti roku 2016 vzrostl o více než 20 % a vývoz pak o téměř 30 %. Nicméně objem importu z Evropské unie stále převyšoval objem exportu do EU.

V roce 2018 export i import analyzované země nadále rostl. Růst vývozu proti předchozímu roku činil téměř 9 % a dovozu 15,2 %. V roce 2019 vzrostl ukrajinský export o téměř 12 %. Zvýšil se i dovoz zboží a služeb na Ukrajinu, který vzrostl o 6,6 %. Hlavní partnerskou zemí pro vývoz zboží v roce 2018 bylo Rusko (7,7 %), dále Polsko (6,9 %), Itálie (5,6 %), Turecko (5 %). Indie a Čína byly pro vývoz zboží z Ukrajiny na stejné pozici, jejich podíl v roce 2018 činil 4,6 %. Struktura exportu Ukrajiny podle zemí se v roce 2019 změnila. První místo obsadila Čína (7,2 %), následovaná Polskem (6,6 %) a Ruskem (6,5 %, pokles pozice z první až na třetí místo). Hlavní dovozní zemí v roce 2018 byla Ruská

federace (14,1 %) a v roce 2019 se podíl Ruska na objemu dovozu zboží země snížil na 11,5 % a Rusko se posunulo na 2. místo. V roce 2019 byla většina dovozu z Číny.

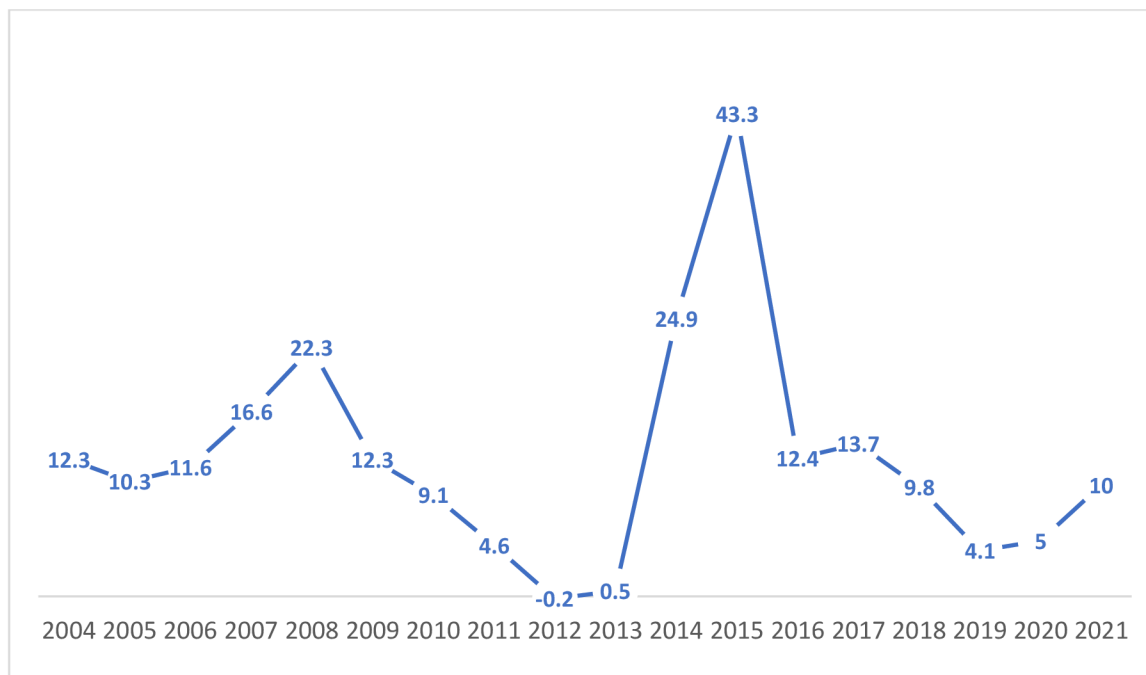
V roce 2020 se vývoz zboží a služeb Ukrajiny oproti roku 2019 snížil o 7,2 %. Čína byla hlavním exportním partnerem. Podíl exportu zboží do Číny činil téměř 15 % z celkového exportu zboží Ukrajiny. Podíl Ruska činil 5,5 % a zemi zařadil na čtvrté místo. Nejvíce se ze země vyvezlo zemědělského a potravinářského zboží (45,1 %). Dovoz země se v roce 2020 také snížil. Pokles činil téměř 11,4 %. Do země se dováželo především strojírenské zboží, jehož podíl na celkovém dovozu činil více než 21 %. Čína byla zemí, odkud se na Ukrajinu dováželo nejvíce zboží.

V roce 2021 se vývoz Ukrajiny zvýšil o 34,2 % oproti roku 2020. Dovoz vzrostl o 34 %. Ve struktuře vývozu zaujímaly hlavní postavení zemědělské a potravinářské výrobky, jejich podíl na celkovém vývozu zboží se proti předchozímu roku snížil a činil 40,7 %. Druhé místo ve struktuře vývozu ukrajinského zboží zaujímaly základní kovy a výrobky z nich (23,5 %). Podíl tohoto zboží se oproti roku 2020 zvýšil o více než 5 %. Hlavní partnerskou zemí pro export zboží pro Ukrajinu byla Čína, jejíž podíl na exportu zboží země se oproti roku 2020 snížil a činil 11,8 %. Následovalo Polsko (7,7 %), Turecko (6,1 %), Itálie (5,1 %), Rusko (5 %), Německo (4,2 %), Indie (3,7 %) a Nizozemsko (3,3 %). Nejvíce ze všeho zboží v roce 2021 Ukrajina dovážela minerální produkty, jejich podíl na objemu dovozu zboží činil 20,6 %. Situace oproti roku 2020 se změnila a strojírenské výrobky se posunuly na druhé místo (19,5 %). Třetí místo v dovozu ukrajinského zboží zaujímaly produkty chemického průmyslu (13,4 %). Hlavními zeměmi v dovozu zboží v roce 2021 pro Ukrajinu byly Čína (15,1 %), Německo (8,6 %), Rusko (8,4 %), Polsko (6,8 %), Bělorusko (6,6 %), USA (4,6 %), Turecko (4,5 %) a Itálie (3,7 %).

4.4 Inflace

Inflace vypočítaná pomocí indexu spotřebitelských cen, to je ukazatel, který charakterizuje změny obecné úrovně cen zboží a služeb nakupovaných obyvatelstvem pro nevýrobní spotřebu. Index spotřebitelských cen odráží změnu cen na základní spotřebitelský soubor produktů v běžném období ve srovnání s předchozím. Spotřební koš je soubor zboží a služeb, které jsou nejrepresentativnější a nejdůležitější pro spotřebu domácností a je stejný pro všechny regiony Ukrajiny.

Graf 8 Vývoj míry inflace Ukrajiny v letech 2004-2021 v %

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů Ukrajinského statistického úřadu, 2021

Ve většině analyzovaných let byla inflace na Ukrajině nad 10 %. Například v prvním roce analyzovaného období byla inflace 12,3 %, což znamenalo nárůst cen základního zboží a služeb od roku 2003. Největší nárůst cen byl zaznamenán v květnu a červnu 2004. Nejvyšší míra inflace byla v Kirovogradské oblasti (15,5 %). Naopak nejnižší úroveň byla zaznamenána v Zakarpatské oblasti (7,8 %). V roce 2005 lze pozorovat snížení míry inflace v zemi o 1,7 %. Inflace v roce 2005 byla na Ukrajině na úrovni 10,3 %. Největší nárůst cen v roce 2005 byl v lednu. Nejvyšší nárůst cenové hladiny byl zaznamenán v Poltavské oblasti - 13,8 %. Nejnižší byl v Dněpropetrovské oblasti - 8 %.

Ceny zboží a služeb ze základního spotřebitelského koše vzrostly v roce 2006 o 1,6 % na 11,6 %. Při analýze růstu cen po jednotlivých měsících se ukázalo, že nejvyšší cenový skok byl zaznamenán v říjnu 2006. Největší nárůst cen byl zaznamenán v Dněpropetrovské oblasti, kde inflace činila 19,8 %. Nejnižší inflace byla zaznamenána v Ivanofrankivské oblasti, kde se inflace pohybovala na úrovni 6 %.

V dalším analyzovaném roce 2007 se úroveň inflace na Ukrajině výrazně zvýšila a dosáhla 16,6 %. Nárůst oproti předchozímu roku 2006 činil 4,6 %. K největšímu nárůstu cen došlo v měsíci říjnu. Prudké zvýšení cen bylo také v měsících červen a září - 2,2 %. Nejvyšší

inflace byla zaznamenána v hlavním městě země Kyjevě, kde byla na vysoké úrovni – 21 %. Nejnižší míra inflace byla v Zakarpatské oblasti (11,3 %).

V dalším roce 2008 se cenová hladina v zemi zvýšila ještě více než v předchozím období. Index spotřebitelských cen činil 22,3 %, což znamená, že inflace se oproti předchozímu roku zvýšila o více než 5 %. Od začátku roku, od ledna do dubna, rostla inflace každý měsíc zhruba o 3 %, v březnu byla nejvyšší – 3,8 %. Největší růst inflace byl pozorován v Kyjevské oblasti, kde činil 25,6 %. Zakarpatská oblast se opět vyznačovala nejnižší inflací v roce 2008, a to téměř 15,5 %.

Rok 2009 byl pro Ukrajinu charakterizován poklesem inflace, cenová hladina začala klesat a inflace činila 12,3 %. Pokles cen oproti roku 2008 činil téměř 10 %. Největší skok v cenách byl zaznamenán v lednu tohoto roku. Ve všech měsících roku 2009, oproti stejnému měsíci předchozího roku, došlo k poklesu cenové hladiny. Opačná situace byla zaznamenána jen v červnu (+0,3 % oproti červnu 2008) a červenci (+0,4 % oproti červenci 2008). Největší nárůst inflace byl zaznamenán na Krymu (téměř 15 %) a nejnižší v Kyjevské oblasti (asi 9,5 %).

Pokles inflace v letech 2010-2012 pokračoval. Ceny zboží a služeb základního spotřebitelského koše v roce 2010 klesly téměř o 3 % (inflace byla na úrovni 9,1 %). Město Sevastopol mělo v tomto roce nejvyšší míru inflace v porovnání s ostatními regiony Ukrajiny; činila 12,8 %. Nejnižší úroveň inflace byla pozorována ve Vinnycké oblasti. V roce 2011 byla míra inflace na Ukrajině již 4,6 % (pokles inflace oproti roku 2010 o 4,4 %). Nejvyšší míra inflace byla stále ve městě Sevastopol, stejně jako v předchozím roce 2010. Inflace v roce 2011 v tomto městě činila téměř 7 %. Naopak nejnižší míra inflace byla zaznamenána v Černovické oblasti – 2,4 %.

Míra inflace také výrazně klesla v roce 2012, kdy se dostala do záporných hodnot a činila -0,2 %. Celkový pokles proti roku 2011 byl více než 5 %. V tomto roce ceny v Kyjevě nadále rostly, inflace činila 1,6 % a byla nejvyšší ve srovnání se všemi ostatními regiony Ukrajiny. Růst cen v roce 2012 zaznamenaly další tři regiony Ukrajiny – Doněcká oblast (1,3 %), Luhanské oblast (0,3 %) a město Sevastopol (0,7 %). Opačná situace byla pozorována na Krymu (-1,6 %) a ve všech ostatních regionech Ukrajiny, kde byla zaznamenána deflace. V roce 2012 se snížily ceny potravinářských výrobků (chleba, rybí výrobky, mléko, tvaroh, sýry, vejce, máslo, ovoce a cukr). Největší pokles cen byl zaznamenán v cenách zeleniny (o více než 20 %). Klesly také ceny oděvů a obuvi, audio a

fotografické techniky a počítačů. V oblasti energií klesly ceny za vytápění a ohřev vody. Naopak největší nárůst cen byl zaznamenán v oblasti alkoholických a tabákových výrobků - 7 %.

Mírný nárůst cen zkoumané země byl pozorován v roce 2013, kdy byla inflace na úrovni 0,5 % (nárůst o 0,5 % oproti roku 2012). Zvýšení inflace v tomto roce ovlivnilo především zvýšení cen alkoholu a tabáku, energií, léků a ambulantních služeb, dopravy, telefonních komunikací, vzdělávání, restaurací a hotelů. Průměrné ceny potravinářských výrobků v roce 2013 klesly, výrazně však vzrostla cena cukru (o 18 %), dále másla (9,5 %), vajec (o 7,6 %), tvarohu a sýrů (o 6,1 %), zeleniny (o 5,8 %), mléka (o 3,7 %). V roce 2013 výrazně klesla cena ovoce, která se snížila o téměř 20 %. V rámci regionů byla nejvyšší inflace pozorována ve městě Kyjev, která činila 1,5 %. V Ternopilské oblasti klesla cenová hladina nejvíce ve srovnání s ostatními regiony analyzované země.

Značný růst míry inflace po roce 2014

Prudký skok inflace je pozorován v následujících letech analyzovaného období. Rok 2014 se pro Ukrajinu vyznačoval vysokou mírou inflace, činila téměř 25 %. Největší nárůst cen byl zaznamenán v květnu 2014, kdy inflace dosahovala téměř 4 %. V případě analýzy situace s cenami v různých regionech země byl nejvyšší růst inflace zaznamenán v Oděské oblasti (27,2% inflace). Nejnižší míra inflace byla v Doněcké oblasti, ale i tak přesáhla hranici 20 %. V roce 2014 se zvýšily ceny všech produktů spotřebního koše kromě zeleniny, její cena klesla téměř o 11 %. Výrazně vzrostly ceny za dopravu, především za nákup vozidel (růst o 73,5 %). Také vzrostly ceny potravinářských výrobků o téměř 25 %, alkoholu a tabáku o téměř 26 %, oděvů a obuvi (o 14,5 %), bydlení a služeb (o více než 34 %), domácích spotřebičů a potřeb pro domácnost (o 27,9 %), ochrana zdraví (o 30 %), rekreace a kultury (téměř o 25 %) a další.

Nejvyšších hodnot dosahoval analyzovaný ukazatel inflace v roce 2015, kdy byl na úrovni 43,3 %. Nárůst oproti předchozímu roku 2014 činil 18,3 %. Největší skok cen v zemi byl zaznamenán v dubnu (14 %), vysoký ale byl také v březnu (10,8 %) a únoru (5,3 %). Rekordně vysoká inflace za celé analyzované období byla pozorována v Doněcké oblasti, kde se pohybovala na úrovni 46,9 %. Přesto byla míra inflace v roce 2015 téměř ve všech regionech Ukrajiny nad 40 %. Nejnižší úroveň ukazatele byla zaznamenána ve městě Kyjev, ale stále byla na vysoké úrovni – 38,6 %.

Protože v roce 2015 dosáhla míra inflace v zemi nejvyšší úrovně za celé sledované období 2004-2021, byla podrobněji analyzována situace s cenami výrobků a služeb spotřebního koše. Co se týče potravinářských výrobků, jejich ceny vzrostly o více než 40 %. Zhruba o 45 % zdražilo pečivo a těstoviny, zvýšily se i ceny masa (22,5 %) a rybích výrobků (42,4 %). Cena mléka vzrostla o více než 27 %, tvarohu a sýra o 25 %, másla o 29,2 %. Výrazně vzrostly ceny za produkty jako vejce a slunečnicový olej (zvýšení ceny o 59,4 %), ovoce (zvýšení ceny o 48,2 %), zelenina (zvýšení ceny o 66,7 %) a cukr (téměř o 70 %). Zvýšila se i cena nealkoholických nápojů o 57,8 %. Ceny alkoholických a tabákových výrobků vzrostly o 22,7 %; u oděvů a obuvi činil nárůst cen 35 %. Silný skokový nárůst cen byl v roce 2015 zaznamenán v oblasti bydlení a energií (více než 100 %), což bylo způsobeno především zvýšením cen zemního plynu, které činilo více než 270 %. Také v této oblasti výrazně vzrostly ceny elektřiny (o 67 %), vytápění a teplé vody (o 78,4 %). Růst cen zaznamenaly i domácí spotřebiče a předměty pro domácnost (nárůst cen o 36 %), zdražil nábytek, bytový textil a domácí spotřebiče. V oblasti zdraví byl zaznamenán nárůst cenové hladiny o téměř 30 %. Ceny vzrostly jak za léky s vybavením, tak za ambulantní služby. Cca 20% inflace byla v roce 2015 na Ukrajině pozorována v oblasti dopravy, což bylo způsobeno zdražením pohonných hmot a maziv, dopravních služeb a také zvýšením pořizovacích cen vozidel. Také v analyzovaném roce zdražily telefonní služby, růst cen činil 5,1 %. Tato oblast je označena jako oblast s nejnižší zaznamenanou mírou inflace v roce 2016 na Ukrajině. V oblasti rekreace a kultury vzrostly ceny o více než 35 %. Důvodem byl výrazný růst cen novin, časopisů, knih a papírenského zboží (téměř o 40 %) a také počítačů a fotografického vybavení (o 30 %). V oblasti vzdělávání ceny také rostly, např. ceny v oblasti předškolního a základního vzdělávání vzrostly o více než 60 %.

V dalších letech se inflace začala snižovat a blížila se k úrovni tzv. mírné inflace (do 10 %). V letech 2016 a 2017 se míra inflace pohybovala kolem 13 %. Prudký pokles inflace v roce 2016 oproti roku 2015 činil více než 30 %. Inflace se ve všech regionech země pohybovala od 10 % (ve Vinnycké oblasti) do 14 % (v regionech Charkov, Sumy, Poltava a také ve městě Kyjev). V tomto roce mnoho potravin základního spotřebitelského koše, jako jsou vejce, tuky, ovoce, zelenina a cukr, zlevnilo. Největší nárůst cen zaznamenalo vytápění a ohřev vody, které činilo téměř 90 %.

Od roku 2017 začala inflace klesat v porovnání s předchozím obdobím. V roce 2018 tedy nedosáhla ani 10 %. V roce 2019 byla inflace na Ukrajině na úrovni 4,1 %, což

znamenal, že se oproti předchozímu roku 2018 snížila o téměř 6 %. Největší nárůst v tomto roce zaznamenaly tabákové výrobky - činil 21,7 %. Pokles cen byl naopak zaznamenán u zemního plynu, jehož ceny klesly téměř o 30 %. Nejnižší míra inflace v roce 2019 byla zaznamenána ve Vinnycké oblasti a nejvyšší v Doněcké oblasti (6 %).

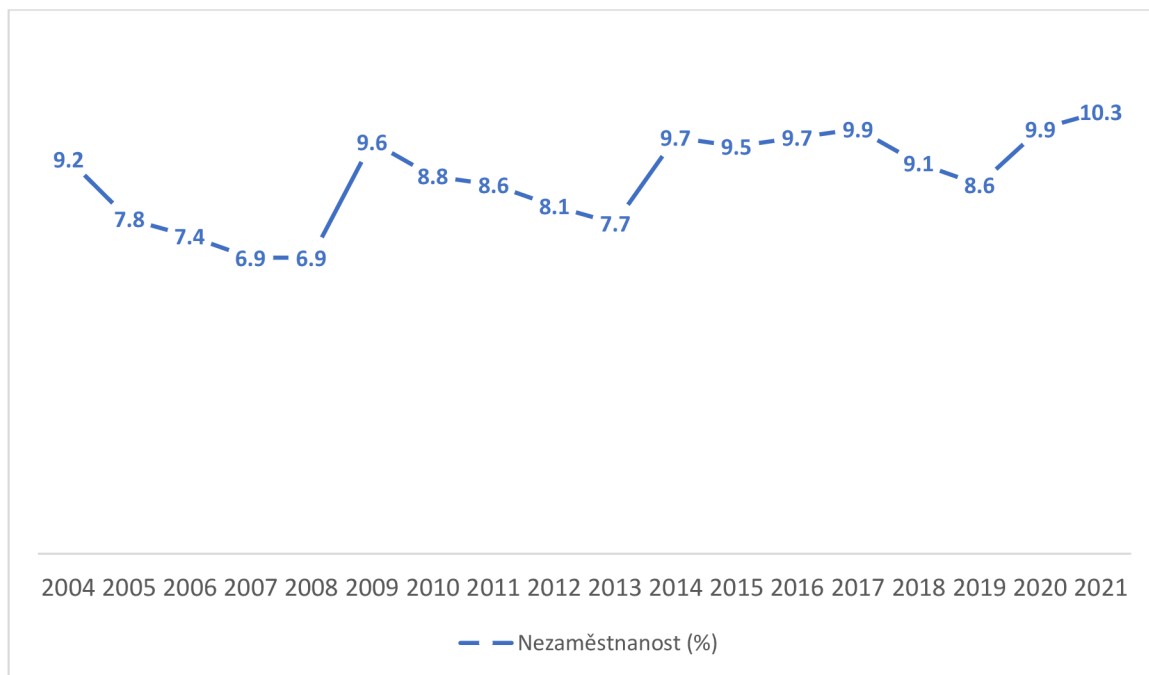
V roce 2020 dosáhla míra inflace na Ukrajině přesně 5 %, což ukazuje mírný nárůst ukazatele oproti předchozímu roku (téměř 1 %). V tomto roce se snížily ceny zeleniny, oděvu a obuvi, topení a teplé vody, bytového textilu, pohonných hmot a maziv, audio a fotografické techniky a počítačů. V ostatních krajích byl zaznamenán nárůst cenové hladiny, který ve většině případů nepřesáhl 10 %. Ceny zemního plynu ale opět výrazně vzrostly, a to o více než 55 %.

V roce 2021 začala inflace v analyzované zemi růst a byla již na úrovni 10 %. Růst oproti roku 2020 činil 5 %. K největšímu nárůstu cenové hladiny došlo v odvětví potravinářských výrobků (o 12,7 %), což souviselo především se zvýšením cen slunečnicového oleje (38,8 %), másla (o 13,6 %) a ostatních tuků (téměř 20 %). O více než 28 % vzrostla cena cukru. Nejvyšší nárůst cenové hladiny byl zaznamenán v Čerkaském regionu – 11,7 %.

4.5 Míra nezaměstnanosti

Míra nezaměstnanosti na Ukrajině se od roku 2000 do roku 2007 snižovala. V prvním analyzovaném roce 2004 byla míra nezaměstnanosti v zemi 9,2 %. V roce 2005 se počet nezaměstnaných snížil o 293 tisíc osob, tj. o 15 %. Snížil se i počet ekonomicky aktivních obyvatel a obyvatel země jako celku. Přesto počet zaměstnaných osob rostl a v roce 2005 činil 18 886,5 tis. osob. Míra nezaměstnanosti v tomto roce klesla a dosáhla 7,8 %.

Graf 9 Vývoj míry nezaměstnanosti Ukrajiny v letech 2004-2021 v %

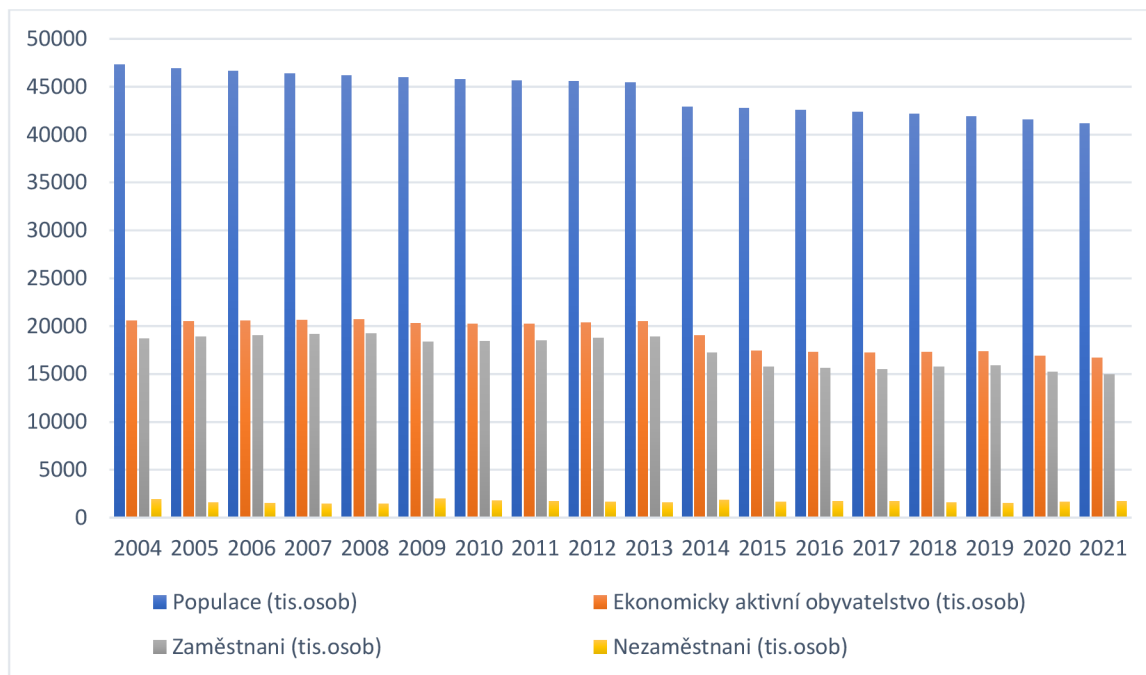
Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů Ukrajinského statistického úřadu, 2021

V roce 2006 analyzovaný ukazatel dále klesal a pohyboval se již na úrovni 7,4 %. V tomto roce se počet lidí, kteří nemají práci, snížil na 1513,7 tisíce osob, tedy o 5,1 %. Přestože celkový počet obyvatel země klesal, počet zaměstnaných osob se zvýšil z 18 694,1 tis. osob na 18 886,5 tis. osob, tedy o 192,4 tis. osob, resp. o 1 %.

V letech 2007 a 2008 byla míra nezaměstnanosti na Ukrajině na úrovni 6,9 %, což je nejnižší hodnota za celé analyzované období 2004-2021. Od roku 2006 je ve vývoji ukazatele pozitivní trend. V těchto letech rostlo ekonomicky aktivní obyvatelstvo země i počet zaměstnaných. Počet lidí bez práce se oproti minulým letům snížil.

V roce 2009 se analyzovaná míra nezaměstnanosti výrazně zvýšila a dosáhla 9,6 %. V tomto roce se počet ekonomicky aktivních obyvatel snížil o 1,7 %, počet lidí, kteří mají práci, klesl o 4,6 %. Počet nezaměstnaných v zemi naopak vzrostl. Nárůst byl více než 37 % neboli 532,6 tisíce lidí.

Graf 10 Vývoj populace Ukrajiny, zaměstnaných a nezaměstnaných lidí v letech 2004-2021 v tis. osob

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů Ukrajinského statistického úřadu, 2021

Od roku 2010 se situace nezaměstnanosti na Ukrajině zlepšuje. Ukazatel klesal až do roku 2013. Největší pokles nezaměstnanosti v zemi byl zaznamenán v roce 2010, počet nezaměstnaných se oproti předchozímu roku 2009 snížil o 8,8 % (míra nezaměstnanosti byla 8,8 %). V následujícím roce 2011 se počet nezaměstnaných snížil oproti roku 2010 o téměř 3 % a v roce 2012 o 4,3 % oproti roku 2011. V roce 2013 došlo k výraznému poklesu počtu nezaměstnaných, který činil 4,8 %, když míra nezaměstnanosti byla 7,7 %.

V dalším analyzovaném období 2014-2021 se míra nezaměstnanosti pohybovala kolem 10 %. K prudkému nárůstu ukazatele došlo v roce 2014, kdy analyzovaný ukazatel byl na úrovni 9,7 % (nárůst o 2 % oproti roku 2013). V tomto roce se celkový počet obyvatel země snížil o 5,5 % (o 2 497,3 tis. osob), ekonomicky aktivní obyvatelstvo se snížilo o téměř 7 % (o 1 443 tis. osob) a zaměstnané obyvatelstvo o 9,1 % (o 1 713,7 tis. osob). Počet nezaměstnaných se v tomto roce zvýšil o více než 17 % (o 270,7 tis.).

V roce 2015 míra nezaměstnanosti mírně poklesla (do 9,5 %), ale již v roce 2016 se vrátila na úroveň roku 2014 (9,7 %). V roce 2017 úroveň nezaměstnanosti dosáhla téměř 10 %. V roce 2018 začala nezaměstnanost na Ukrajině klesat a byla na úrovni 9,1 % (pokles o 0,8 % oproti předchozímu roku). Počet zaměstnaných se v tomto roce proti roku 2017 zvýšil o 1,4 % (o 222,7 tis. osob), počet nezaměstnaných v zemi naopak klesl. Pokles činil 7,1 %

neboli 119,7 tisíce osob. V roce 2019 byla míra nezaměstnanosti na Ukrajině 8,6 %. Počet nezaměstnaných osob se v tomto roce snížil o 90,7 tis., tj. o 5,7 %. V roce 2020 došlo na Ukrajině ke zvýšení míry nezaměstnanosti, ta již dosáhla 9,9 %. Nárůst ukazatele oproti předchozímu roku činil více než 1 % a byl způsoben úbytkem ekonomicky aktivního obyvatelstva země o 2,7 % (o 464 tis. osob) a zaměstnaného obyvatelstva o 4 % (650,4 tis. osob). Počet lidí bez práce na Ukrajině se v tomto roce zvýšil o 186,4 tisíce lidí, tedy o 12,5 %.

V roce 2021 úroveň nezaměstnanosti ve sledované zemi pokračovala v růstu a dosahovala nejvyšších hodnot za celé sledované období. V tomto roce úroveň nezaměstnanosti činila 10,3 %. Počet zaměstnaných lidí oproti předchozímu roku 2020 klesl o 1,8 %. Počet nezaměstnaných lidí v posledním sledovaném roce činil 1 709,5 tis. osob, což znamenalo zvýšení oproti roku 2020 o 2,2 %.

5 Výsledky a diskuse

V období od roku 2004 do roku 2021 vykazovala ekonomika Ukrajiny trend neudržitelného rozvoje. Při analýze ekonomiky Ukrajiny od roku 2004 jsou jasně sledovány negativní důsledky krizí. V pokrizovém období se ekonomika země poměrně rychle stabilizovala, ale jen o pár let později země čelila novým překážkám, které vrátily ekonomiku na úroveň let předchozích. Podle výsledků analýzy v této bakalářské práci je vidět, že ekonomika Ukrajiny po oranžové revoluci v roce 2004 vykázala rychlý růst. Hrubý domácí produkt země rostl, nezaměstnanost a inflace se snížily, obchodní vztahy s ostatními zeměmi se rozvíjely a národní měna hřivna byla stabilní.

První silné oslabení měny bylo pozorováno během světové finanční krize a po ní prudce vzrostla inflace (v roce 2008 činila 22,3 %), vzrostla nezaměstnanost (v roce 2009 až 9,6 %). Hrubý domácí produkt poklesl o 35 % (v milionech amerických dolarů) ve srovnání s rokem 2008.

Do roku 2014 se ekonomika stabilizovala, zlepšila se ekonomická výkonnost země. Ale již v letech 2014-2015 zažila ekonomika velký ekonomický propad spojený s vnitropolitickými konflikty a také konfliktem s Ruskem. Byly zavedeny sankce mezi zeměmi a další zákazy, Ukrajina přišla o část důležitých teritorií země. Nicméně ještě několik let po konfliktu zůstala Ruská federace hlavní zemí z hlediska exportu a importu Ukrajiny, ačkoli hlavní síly byly soustředěny na rozvoj obchodních vztahů s Evropskou unií. V roce 2014 byla inflace na úrovni 24,9 % a již v následujícím roce 2015 byla na nejvyšší úrovni za celé analyzované období a činila 43,3 %. Během těchto let také vzrostla nezaměstnanost v zemi na téměř 10 % a došlo k silnému znehodnocení národní měny. Jestliže ještě v roce 2013 byl průměrný roční kurz hřivny vůči americkému dolaru 7,99, pak již v roce 2014 to bylo 11,89 a v roce 2015 to bylo 21,84.

Od roku 2015 hrubý domácí produkt země rostl. Pokud v roce 2015 činil HDP 90 615 milionů dolarů, pak již v roce 2016 to bylo 93 270 milionů dolarů, to znamená, že se zvýšil o 3 %. V dalších letech růst hlavního ukazatele bohatství země pokračoval. V letech 2016-2017 růst činil více než 20 %, v letech 2017-2018 se ukazatel zvýšil o 16,7 %, v letech 2018-2019 to bylo o 17,5 %. V dalším roce se tempo růstu HDP zpomalilo. V letech 2017-2019 rostly ukazatele exportu a importu Ukrajiny.

V roce 2016 se výrazně snížila úroveň inflace z 43,3 % (v roce 2015) na 12,4 %. V dalším roce 2017 byl zaznamenán růst úrovně inflace na 13,7 %, ale dále do roku 2019 se ukazatel inflace stabilně snižoval. Úroveň nezaměstnanosti se snižoval od roku 2017 do roku 2019. V roce 2017 byla jedna z nejvyšších úrovní nezaměstnanosti za celé sledované období 9,9 % a v roce 2019 představovala 8,6 %. Kurz hřivny vůči americkému dolaru v letech 2016-2019 se pohyboval kolem 26-27 UAH/USD.

Z výsledků analýzy jsou také patrné důsledky koronavirové krize. V roce 2020 se míra nezaměstnanosti na Ukrajině zvýšila na 9,9 %. V letech 2018 a 2019 začala národní měna Ukrajiny vůči americkému dolaru posilovat, ale již v roce 2020 opět oslabila. V roce 2021 hřivna dále znehodnocovala a dosáhla nejhorších hodnot za celé analyzované období – 27,7 hřivny za 1 americký dolar.

V roce 2020 poklesly oba ukazatele exportu a importu zkoumané země. Vývoz se snížil oproti roku 2019 o 7,2 %, dovoz poklesl o 11,4 %.

V posledním sledovaném roce 2021 prudce vzrostla inflace z 5 % v roce 2020 na 10 %. Nezaměstnanost na Ukrajině v tomto roce pokračovala v růstu a již byla na úrovni 10,3 %. To byla nejvyšší úroveň tohoto ukazatele za celé sledované období 2004-2021. V roce 2021 o cca 34 % vzrostly ukazatele vývozu a dovozu Ukrajiny.

Zkoumání ekonomické situace Ukrajiny také ukázalo, že pro zemi je typická situace, kdy dovoz výrazně převažuje nad vývozem. Téměř ve všech sledovaných letech ukazatel čistého exportu nabýval záporných hodnot. Lze také konstatovat, že došlo ke změnám v geografické struktuře vývozu a dovozu. Analýza ukázala, že hlavním partnerem z hlediska dovozu i vývozu řadu let byla Ruská federace, s níž se hospodářské vztahy historicky vyvíjely a nyní procházejí těžkými časy. Obchodní války, různé zákazy dovozu určitého zboží a neustálé konflikty v ropném a plynárenském sektoru nutily Ukrajinu hledat obchodní partnery v jiných zemích.

Od roku 2017 se díky zóně volného obchodu výrazně zvýšil objem vývozu i dovozu Ukrajiny se zeměmi EU. Ještě v roce 2018 se většina zboží z Ukrajiny vyvážela do Ruska, ale došlo ke změnám v geografické struktuře dovozu. Většina zboží byla dovezena z Číny. V následujících letech se Čína stala hlavní partnerskou zemí, a to jak z hlediska exportu, tak i exportu zboží. Mezi další významné obchodní partnery analyzované země patří státy jako Polsko, Německo, Indie, Turecko, Bělorusko, Itálie, Nizozemí a USA.

6 Závěr

Ekonomický rozvoj země závisí nejen na důležitých ekonomických, ale i na politických a sociálních rozhodnutích. Tato bakalářská práce byla věnována analýze ekonomického vývoje Ukrajiny v letech 2004 až 2021. Za vybrané období Ukrajina zažila nejednu krizi. Šlo například o světovou finanční krizi v roce 2008, stejně jako o státní převrat v roce 2014 či pandemii koronaviru. Došlo k mnoha politickým a ekonomickým změnám, které v té či oné míře ovlivnily ekonomickou stabilitu země. Lze tvrdit, že každá krize měla velmi negativní dopad na ukrajinskou ekonomiku a vedla k velkým ztrátám.

V bakalářské práci byla provedena analýza vývoje hlavních makroekonomických ukazatelů za zvolené období 2004-2021. Byl analyzován hrubý domácí produkt země a faktory, které ovlivnily jeho změnu. Byla také provedena analýza důležitých ukazatelů, jako je inflace a nezaměstnanost v zemi. Zvláštní pozornost byla věnována obchodně-hospodářské politice, byla zpracována studie o vývoji exportu a importu Ukrajiny a také o změnách v její struktuře.

V analyzovaném období byly identifikovány tři fáze vývoje národního hospodářství. První období po oranžové revoluci v roce 2004 až do finanční krize v roce 2008 znamenalo relativně vysoký a stabilní růst nominálního HDP země.

Globální finanční krize znamenala pro ukrajinskou ekonomiku katastrofální pokles důležitých makroekonomických ukazatelů a stability země. V tomto roce došlo k devalvaci národní měny, růstu inflace a nezaměstnanosti.

Roky 2010 - 2013 jsou pro Ukrajinu charakteristické pomalejším oživením tempa růstu HDP, ale mocenská změna, občanský převrat a konflikt s Ruskem dovedly ekonomiku analyzované země téměř ke stagnaci. Negativní vývoj ekonomických ukazatelů v letech 2014-2015 přesahuje rozsah důsledků světové finanční krize z roku 2008. Národní měna hřivna oslabila vůči dolaru. Kurz hřivny vůči dolaru v roce 2015 byl 21,84 a v roce 2013 to bylo 7,99. A v následujících letech národní měna pokračovala ve znehodnocování až do roku 2018.

K největším změnám ve struktuře vývozu a dovozu došlo v důsledku konfliktu mezi Ukrajinou a Ruskem v roce 2014, kdy byly uvaleny sankce a zákazy dovozu a vývozu některých výrobků. Objem vývozu a dovozu s Ruskem se výrazně snížil. Hlavním vektorem vývoje po roce 2014 bylo zvýšení obratu vývozu a dovozu Ukrajiny se zeměmi EU.

Od roku 2016 se ekonomika země začala stabilizovat, ale již v roce 2020 byla ekonomická situace v zemi ovlivněna pandemií koronaviru. V zemi rostla inflace, snížil se počet pracovních míst, zvýšila se nezaměstnanost.

Hlavním cílem práce bylo analyzovat hospodářský vývoj na Ukrajině ve výbraném časovém období. Dílčím cílem bylo identifikovat hlavní faktory ovlivňující tento vývoj. Podle zjištěných výsledků analýzy lze konstatovat, že stanovené cíle bakalářské práce byly splněny.

7 Seznam použitých zdrojů

Literatura

ABEL, A. BERNANKE, B. Makroekonomika 5th edition. Vydavatelství a nakladatelství Piter, 2010. ISBN 978-5-469-01110-1.

BLANCHARD, O. Makroekonomika. Moskva: Vydavatelství a nakladatelství ID VSE, 2010. ISBN 978-5-7598-0556-4.

ČERNOHORSKÝ, J. Finance - od teorie k realitě. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Grada, 2020. ISBN 978-80-271-2215-8.

KUNTZMAN, M. V. Makroekonomika. Moskva: Vydavatelství a nakladatelství Madi, 2015. ISBN 978-5-7962-0170-1.

MATVEEVA, T. YU. Vvedenie v makroekonomiku. Vydavatelství a nakladatelství VSE, 2007. ISBN 978-5-7598-0543-4.

MANKYU, N. G. MARK, T. P. Economics 2nd edition. Petrohrad: Vydavatelství a nakladatelství Piter, 2013. ISBN 978-5-496-00138-0.

SOUKUP, J. POŠTA, V. PAVELKA, T. NESET, P. Makroekonomie. London: Vydavatelství a nakladatelství Management Press, 2018. ISBN 978-80-7261-537-7.

TKACHUK, I. Derzhavni Financi. Ivano-Frankivsk: Vydavatelství a nakladatelství Zakarpatská Národní univerzita Vasilije Stefanika, 2015. ISBN 978-966-640-403-2.

ZADOYA, A. A. PETRUNYA, Y. E. Osnovy ekonomiceskoj teorii. Moskva: Vydavatelství a nakladatelství Rybari, 2000. ISBN 5-93763-001-7.

Internetové zdroje

MALIY, I., RADIONOVA, I., KUCENKO, T., FEDIRKO, N. *Makroekonomika: basovyj elektronnyj tekst lekcij* [online]. (PDF). Kyjev: 2017. [cit. 2022-02-03].

Dostupné z:

https://kneu.edu.ua/userfiles/Faculty_of_Economics_and_Administration/kmdu%20ofetau/2017/Macro_e-lectures_2017_.pdf

TKACHUK, I.G. *Derzhavni finansy: pidruchnyk*. [online]. (PDF). Ivano-Frankivsk, 2015. [cit. 2022-02-04]. ISBN 978-966-640-403-2. Dostupné z: <http://194.44.152.155/elib/local/sk800673.pdf>

UKRSTAT (UKRAJINSKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD). Ekonomichna statistika. *Derzhavna sluzhba statistiky Ukrainy*, 2021. [online]. [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <<http://www.ukrstat.gov.ua>>.

UKRSTAT (UKRAJINSKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD). Demografichna ta socialna statistika. *Derzhavna sluzhba statistiky Ukrainy*, 2021. [online]. [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <<http://www.ukrstat.gov.ua>>.

UKRSTAT (UKRAJINSKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD). Cini. *Derzhavna sluzhba statistiky Ukrainy*, 2021. [online]. [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <<http://www.ukrstat.gov.ua>>.

8 Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk

8.1 Seznam obrázků

Obrázek 1 – Inflační spirála	21
Obrázek 2 – Klasický model trhu práce	25
Obrázek 3 – Poptávka po práci	27
Obrázek 4 – Struktura místních rozpočtů	37

8.2 Seznam grafů

Graf 1 Vývoj HDP Ukrajiny v letech 2004-2021 v mil.hřiven.....	41
Graf 2 Vývoj jednotlivých složek HDP v letech 2004-2021 v mil.hřiven.....	42
Graf 3 Vývoj HDP Ukrajiny v letech 2004-2021 v mil.USD	42
Graf 4 Vývoj kurzu ukrajinské hřivny vůči americkému dolaru v letech 2004-2013	43
Graf 5 Vývoj kurzu ukrajinské hřivny vůči americkému dolaru v letech 2012-2021	45
Graf 6 Vývoj HDP na obyvatele Ukrajiny v letech 2004-2021	46
Graf 7 Vývoj exportu a importu Ukrajiny v letech 2004-2021 v mld.USD	48
Graf 8 Vývoj míry inflace Ukrajiny v letech 2004-2021 v %	52
Graf 9 Vývoj míry nezaměstnanosti Ukrajiny v letech 2004-2021 v %	57
Graf 10 Vývoj populace Ukrajiny, zaměstnaných a nezaměstnaných lidí v letech 2004-2021 v tis.osob.....	58

8.3 Seznam použitých zkratk

CPI – index spotřebitelských cen

HDP – hrubý domácí produkt

HNP – čistý národní produkt

PPI – index cen výrobců

PPP – parita kupní síly